

Antologio XXXVII

Giorgio Silfer

Kooperativo de Literatura Foiro, Esperanta Civito

Finvenkismo kaj centralismo, aŭ raŭmismo kaj federismo? (2001)

Intervjuo en: *Ondo de Esperanto*

Enkonduko:

En la 'tradicia' Eo-movado kutime validas la kredo pri la „fina venko“ de Eo, tio signifas la ideon, ke iam ĉiuj parolos Eon kiel duan lingvon kaj ke Eo iam estos adoptita de la internaciaj organizaĵoj kaj registaroj kaj enkondukita en la lernejojn. Precipe Universala Esperanto-Asocio (UEA) apogas tiun ideon kaj laboras en la direkto de la efektivigo de respektiva strategio, lobiante en decidaj cel-organismoj de la internaciaj registaroj kaj neregistaraj organizaĵoj, unuavice en Unuiĝinta Naciaro (UN) kaj Eŭropa Unio (EU), uzantaj ĉefe la anglan lingvon iusence „malamikan“ al iuj Eo-reprezentantoj.

Al la „finvenkismo“ aŭ „praelismo“, kiel ĝi estas esprimita ekzemple en la t.n. Manifesto de Prago (1996), kelkaj Eo-intelektuloj kontraŭstarigis la t.n. „raŭmismom“ kaj la „civitismon“, kiu servas kiel bazo de la kritiko de la celoj de la „centrismo“ Eo-movado kaj kiu estas idearo fontinta el la t.n. 'Manifesto de Raŭmo' de la jaro 1980 (vd. ankaŭ parton XXXIV de ĉi tiu Antologio). La subskribintoj de tiu manifesto kredas, ke „la oficialigo de Eo estas nek verŝajna nek esenca dum la 80aj jaroj“ kaj „oni havu alternativajn celojn“. Krom tio ili opinias, ke „la faligo de la angla lingvo estas nek tasko nek zorgo de la e-istoj“. Sekve la raŭmistoj „celas disvastigi Eon por pli kaj pli, iom post iom realigi ĝiajn pozitivajn valorojn“ kiel: „propedeŭtiko por lingvoinstruado“, „kontaktoj inter ordinaraj homoj“, „kontaktoj sendiskriminaciaj“, „novtipa internacia kulturo“. Dum la finvenkismo komprenas sin do pli *por*-esperanta, raŭmismo difinas sin pli kiel *per*-esperantan strategion.

Konklude la raŭmistoj „kredas ke la unua jarcento de Eo pruvis la taŭgecon de la lingvo por esprimi *ĉion*; meze de la 80-aj jaroj, komence de la dua jarcento, ni devos ekmontri al la mondo ke ni kapablas ankaŭ diri *ion* - ion kulture originalan kaj internacie valoran“.

La raŭmismo estas precipe praktikata de la opinimovado ĉirkaŭ Kooperativo de Literatura Foiro, kie raŭmismo estis multe diskutata kaj evoluigata. El la raŭmismo fontis la t.n. Pakto por la Esperanta Civito en 1998. Aliaj gravaj dokumentoj por kompreni raŭmismom estas: la kulturpolitikaj raportoj de LF-koop, la studmaterialo de la simpozio apud Varsovio 1984, la Konkludoj de Segedo 1988 k.a.

Unu el la ĉefaj protagonistoj de la raŭmismo, Esperanta Civito ktp. nomiĝas Giorgio Silfer (*1949), pseŭdonimo de Valerio Ari. En la periodaĵo *La Ondo de Esperanto*, n-ro 7/ 2001, Silfer respondis al kelkaj demandoj pri la problemoj de finvenkismo kaj centralismo kompare kun raŭmismo kaj federismo. Li estas konvinkita, ke nur „federisma“ strategio laŭ la modelo de la Esperanta Civito ankoraŭ povos savi la Eo-movadon de la risko regresi, perej kaj fine malaperi. La Esperanta Civito estas detale prezentita kaj prikomentita aliloke en ĉi tiu Enciklopedio.

Originala teksto (en Esperanto):

La Ondo de Esperanto (LOdE): La redakcia artikolo en *LOdE* 2000/12, pri eventuala reformo de la povostrukturo en UEA (precipe de la Komitato), vekis interesajn komentariojn. Unu el ili estas mallonga eseo de Giorgio Silfer „Federalismo aŭ krizo: Kolonjo 1933 pezas ĝis nun”. (*Heroldo de Esperanto* 2001/1). Ĉu d-ro Silfer bonvolas resumi siajn tezojn?

Giorgio Silfer (GS): Estas oportune premisi, ke mia interesiĝo pri UEA estas esence historiografia. La asocio fondita de Hodler en Ĝenevo (1908) konsistis nur el individuaj membroj. En 1933 Ĝenevo interkonsentis kun Parizo (centralo de la landaj societoj) pri kunfandiĝo. Laŭ tiu interkonsento UEA havu kaj individuajn kaj asociajn (nuntempe oni diras: aligitajn) membrojn. La ĉefa instanco estu elektata de la reprezentantoj de la landaj societoj (A-komitatoj), plus malgranda kvoto elektita de la delegita reto (B-komitatoj). Ĉi tiu strukturo daŭras jam preskaŭ 70 jarojn, kun unusola modifo: ekde la 1980aj la menciitan kvoton elektas ne la delegita reto, sed la tuta individua membraro. En mia mallonga eseo mi esprimis miron, ĉar la svisaj gvidantoj de UEA en 1933 ne klopodis enkonduki pli federan strukturon, sed akceptis plenan centralismon. Kio interalie kondukis, en Stokholmo 1934, al la elimino de tiuj svisoj, unuavice Edmond Privat, eliranta prezidanto. Mi klarigis tion per la fakto ke la organiza modelo de „armeo konkeronta la mondon” pli kongruas kun la ideo de „fina venko”, dum la federismo pli kongruas kun raŭmismo.

LOdE: Bonvolu klarigi la diferencon inter la du organizaj konceptoj.

GS: En federa organizo mankas la „tegmentismo”: la centro estas konsiderata ne kiel gvida, sed kiel subsidua por siaj federitoj. Tio ĝenerale influas la labormetodon: ne plu laŭ vertikala akso, sed prefere laŭ horizontala. Kaj tio influas la reprezentosistemon: la Komitato havus du branĉojn — en unu (pariteta) la landaj asocioj estus ĉiuj reprezentataj po unu aŭ du komitatanoj; en alia (proporcia) la individua membraro rekte elektus siajn komitatanojn, proporcie al la kvanto da IM en la unuopaj landoj. Tiu ĉi estas precize la sistemo antaŭvidita por la naskiĝonta Esperanta Civito: ĝi plej garantias kaj kolektivojn kaj individuojn.

LOdE: Vi aludis al la Civito, kies konstitucio estas promulgota en Sabloneto (Italio), la 2an de junio 2001. Kiel funkcios ĝia reprezenta mekanismo?

GS: Ni vidu la jenan skemon. La Parlamento havas du branĉojn: Forumo kaj Senato. La paktintaj establoj nomumas unuope la proprajn delegitojn en la Forumo, kie ili havas po unu voĉo. La individuaj civitanoj elektas, ĉiun kvinan jaron, per ĝenerala kaj sekreta baloto la membrojn de la Senato (entute 19): la ĉefkandidato de la gajninta listo fariĝos la Konsulo (la dua kandidato de la listo fariĝos vickonsulo). La Konsulo prezidas ambaŭ branĉojn de la Parlamento, sed ankaŭ plenumas la ekzekutivan povon, aplikante la parlamentajn decidojn pere de „registaro” nomata Kapitulo. La decidoj de la Forumo devontigas la establojn, sed ne la individuojn (krom se la establoj konformigas siajn statutojn), dum la decidoj de la Senato devontigas la individuojn.

LOdE: La ĝenerala direktoro de UEA, Osmo Buller, deklaris ke la Esperanta Civito povos peti aliĝon al UEA kiel faka asocio...

GS: La Civito ne estos faka asocio, sed konsorcio de multaj establoj celanta esti subjekto de internacia juro. Eventuale ĝi petos aliĝon tie, kie kunsidas aliaj subjektoj de internacia juro. Aliflanke, ĉiuj Esperanto-establoj (supernaciaj, landskalaj, lokaj, fakaj, ktp.) principe rajtas aliĝi al la Pakto, kaj sekve iliaj membroj (aŭ abonantoj) rajtas peti la civitanecon.

LOdE: Ĉu la aliĝo al la Pakto estas multekosta?

GS: La aliĝo estas finance senkosta. Ĝi tamen implicas moralan elekton: la memkonscio pri sia Esperanta identeco, do senti sin apartenanta al senŝtata diaspora lingva grupo, konforme al la art. 1, par. 5, de la Universala Deklaracio de la Lingvaj Rajtoj (Barcelono, 1996).

LOdE: Ĉu la Esperanta Civito ne riskas esti (strukture federisma) duoblaĵo de UEA?

GS: Tute ne. UEA estas internacia neregistara organizo kiu strebas disvastigi lingvon kaj defendi lingvajn rajtojn (kvankam ĝi ne defendas la cititan Deklaracion de Barcelono: tion faras nur la Pakto, ĉar Esperanta PEN-Centro aliĝis al la Pakto kaj mem iniciatis la Deklaracion, kune kun la tuta PEN-Klubo Internacia kaj amaso da aliaj lingvoinstitucioj, sen UEA). La Civito estos subjekto de internacia juro strebanta defendi la rajtojn de siaj civitanoj. Laŭ la projekto de Karolovaro, la Civito ne strebos havi internacian libroservon aŭ universalan kongreson: ĝi strebos starigi alispecajn kulturajn, socialajn kaj administrajn servojn por siaj civitanoj. Somerumejo por Esperanto-infanoj aŭ ripozdomo por maljunaj Esperanto-lingvanoj, ekzemple, estus servoj pli kongruaj al la celoj de la Civito ol al tiuj de UEA. Kaj ambaŭ realaĵoj povos kunekzisti. Same povos kunekzisti la Civito kaj SAT: verdire ili estas inter si pli similaj, ĉar ambaŭ estas/os PERlingvaj pli ol PORlingvaj realaĵoj — simple la laborista Esperanto-movado praktikas la klasbatalon (almenaŭ teorie), dum la Civito ne naskiĝos sur klasbatala fundamento.

LOdE: Ĉu vi ne antaŭvidas ke ankaŭ UEA iam povos havi federisman strukturon?

GS: Teorie tio eblas, sed ekzistas tro multaj obstakloj. Unuavice, la tempoj: reformi (kaj eĉ radikale!) la statuton okupus plurajn jarojn. Due, la internaj ekvilibroj estas tro malstabilaj: UEA ne havas estraron kun tre fortaj personecoj (la lasta estis Humphrey Tonkin, estrarano ĝis 1989); en la 1990aj jaroj iom post iom la fakaj asocioj levis la kapon, kompare kun la landaj asocioj — ekde 1994 kun estrarano pri faka agado, ekde 1998 kun la t.n. strategia forumo... nun ili ŝajnas ree sinki, laŭ la ĝenerala membrokrizo. La landaj asocioj mem estas kelkdeko, sed nur kelkaj el ili (ĉiuj en Eŭropo, escepte de Japanio kaj Brazilo) sume kovras pli ol du trionojn de la aligita membraro: ĉu ili konsentus egali (eĉ pli ol nun) al nombre sensignifaj partneroj? Trie, ĉiu reformo kuntrenus pli-malpli drastajn ŝanĝojn ĉe la personaro: ĉu sen rezistoj? Kiel ajn, ekzistas limdato, eĉ morta linio, kiel dirus la angloj: kiam la individua membraro konsistos plejparte el okcidenteŭropaj emeritoj, UEA ne estos plu memreformebla. Detalan statistikon mi ne konas, sed mi perceptas ke la tempo laboras kontraŭ ia sukcesa perestrojko de tiu asocio.

LODE: Kio okazas tiam? Ĉu tiaj asocioj mortas?

GS: Ne nepre, kaj ne tuj. Simple ili ne havas plu internan forton por naĝi en la makrosocio, sed nur por flosi. Eventualaj ŝanĝoj dependos nur de eksteraj makrosociaj novaĵoj, ne de internaj mikrosociaj premoj. Por Esperantio ĝenerale la enkonduko de interreto povus esti unu el tiuj eksteraj makrosociaj novaĵoj. Interalie la Esperanta Civito estis teorie pensebla, sed praktike nerealigebla antaŭ la disvastiĝo de interreto.

El: *La Ondo de Esperanto*, n-ro 2/2003:

LODE: Ĉu via espero pri la rolo de la Esperanta Civito bazas sin jam sur konkretaj faktoj, aŭ estas nur la rezulto de ideologia elekto?

GS: Ideologia elekto tamen povas esti tre konkreta fakto, se ĝi rezultas el konkreta analizo!

En 2002 kreskis la distanco inter Esperantujo kiel asociaro kun komuna celo kaj Esperantio kiel socio kun komuna destino.

La unua montras ne kaŝeblajn simptomojn de regreso. Ne nur pro la falo de la membrokvanto: cento aŭ milo da perditaj kotizoj ne signifas aŭtomate malkreskon, kiel sama kvanto da pliaj pagoj ne sufiĉus por paroli pri progreso. Temus ambaŭkaze pri guto en la monda oceano. La vera regreso situas en la velko de la tradiciaj strukturoj, kiuj ne plu respondas al la realo de la nuna epoko.

La dua realaĵo montras signojn de febla maturiĝo. La esperantistoj estas ĝenerale pli malriĉaj, en la unua kiel en la tria mondo (la dua eĉ perdiĝis inter ili) — pro la krizoj ekster Eŭropo (ekzemple Argentino), pro la kreskanta senlaboreco ĉie, pro la pensioj devige pli malaltaj ol la salajroj. Se en tia kunteksto (al kiu aldoniĝas militaj riskoj) firmiĝus la sentoj de transnacia solidareco, mi ĝojus paroli pri kvalita kresko de la Esperanto-socio.

Raŭmismo, kaj la Esperanta Civito kiel ĝia konsekvenca apliko, kontribuas en tiu direkto: ĉar demokratio estas esenca en la kvalita kresko de Esperantio.

Mi klare perceptas ke la Esperanto-parolantoj havas pli kaj pli da bezonoj kiel socio, kaj ke la asociaro ne povos kontentigi ilin. Se la Civito kapablos — bone. Ĉar se Ĝi ne kapablos, kiu kapablos?

Antologio XXXVIII

Claude Piron

Psikologo, psikanalisto kaj psikoterapiisto

La t.n. fiasko de Esperanto (2004)

Prelego en Vieno

Enkonduko:

La svisa psikologo Claude Piron (*1931) klarigas al si la fenomenon de la adopto de Eo far individuoj kiel speco de enamiĝo al iu formo de arketipo. Eo estas simbolo de tiu arketipo. Multajn psikologiajn konsiderojn kaj argumentojn pri Eo Piron traktis en siaj prelegoj prezentitaj en ĉi tiu Antologio (vd. partojn XXXIV kaj XXXV).

La distingo inter sukceso kaj fiasko de io kiel Eo signifas streĉiĝon inter io subjektiva kaj objektiva. Dum por la plimulto de la neesperantistoj Eo fiaskis, multaj e-itoj mem konsideras ĝin sukcesinta, precipe kiam temas pri la privata uzado de tiu lingvo. Por solvi tiun konflikton, kiu havas gravan konsekvencon por la psika stato de la e-tistoj, necesus laŭ Piron ŝanĝi la formulon kaj diri „Eo ankoraŭ ne sukcesis” anstataŭ kredi la ĝenerale akceptitan diraĵon „Eo fiaskis”. La ĝeneva psikologo memorigas, ke en la historio la avangardaj ideoj ĉiam daŭris longe por esti akceptitaj kaj enkondukitaj: la abolo de la sklaveco, la adopto de la arabaj ciferoj aŭ de la metra sistemo. Ankaŭ Eo devas elteni multajn obstaklojn kaj rezistojn, kiuj estas ŝulditaj al la konservativa mentaleco de la homoj. La sekva, tria prelego de la ‘ĝisosta’ e-isto Claude Piron en ĉi tiu Antologio estis prezentita en Vieno la 4-an de oktobro 2004.

Originala teksto (en Esperanto):

Por la plimulto el niaj samtempuloj, kiuj havas ideon pri tio, kio estas Esperanto, estas evidente, ke ĝi malsukcesis. Mi ne samopinias. Kion mi celas, dirante tion? Estas evidente, ke L.L. Zamenhof ne sukcesis. Li celis ŝanĝi la interpopolajn rilatojn direkte al pli da paco, malpli da konfliktoj. Li celis, ke *disfalu la obstinaj baroj*, kaj ke *la granda sonĝo de l' homaro por eterna ben' efektiviĝu*. Tio ne okazis. Li imagis, ke la homaro rapide alprenos lian lingvon, Tio ne okazis. Li do malsukcesis.

Se L.L. Zamenhof ne sukcesis, ĉu eble sukcesis la esperantistoj? Tio estas absurda demando, ĉar „*la esperantistoj*” ne ekzistas. Ekzistas homoj, kiuj lernis Esperanton, homoj, kiuj amas Esperanton, homoj, por kiuj Esperanto estas agrabla hobbio, homoj, por kiuj ĝi estas grava idealo rilata al justeco, ekzistas raŭmistoj kaj neraŭmistoj. Esperantistoj estas tiel diversaj, ke oni ne povas valide diri pri ili ion ĝeneralan. Eĉ iliaj celoj estas tre malsamaj. Ĉu do ni diru, ke Esperanto sukcesis por tiuj, kies celo estis A, kaj ankaŭ por tiuj, kies celo estis B, kaj malsukcesis por tiuj, kies celo estis C? Se por iuj, la celo estis krei originalan, internacian kulturon ne ligitan al iu nacio, oni povas diri, ke Esperanto sukcesis. Se kompari ĝin kun aliaj kulturoj en la unua jarcento de ties vivo, oni eĉ povas diri, ke ĝi mirinde sukcesis. Sed por tiuj, kiuj celis, ke Esperanto estu la normale uzata lingvo en diplomaciaj rilatoj, estas klare, ke la celo ne estis atingita, kaj eĉ ne montras signojn, ke ĝi estos atingita en pensebla estonta tempo.

Honeste, mi ne scias, kion mi volas diri, kiam mi asertas, ke Esperanto ne malsukcesis. Eble ke ĝi sukcesis ekzisti. Esti. Kaj resti.

Ŝajnas al mi, ke ekzistas en la homaro iu nekonscia, kolektiva, malklara aspiro al io, io nedifinebla, sennoma, ĉar tro malpreciza, sed io bona por la tuta homaro. Kaj tiu aspiro, kvankam nebula, estas tre forta, ege potenca, kapabla movi gigantajn individuajn energiojn, vekti rimarkindajn sindediĉojn ne facile pravigeblajn racie. En kelkaj individuoj tiu aspiro al iu bono senkontura kaj sennoma kristaliĝis en la koncepto Esperanto, tiel ke ili investas grandan parton de sia memo, de sia *libido*, dirus Freud, en la kampon, kiun la vorto Esperanto aludas. La koncepto „Esperanto” tiel alprenas la altirforton, kiun Carl Gustav Jung atribuas al tiuj kernoj de psika energio, tiuj nebulozoj psikaj, kiujn li nomas *arketipoj*. Ĝi estas la konkretiĝo, do la pensebla formo de io nepensebla, de io, kio staras trans nomeblo, sed kio altiras psikojn kun forto senfine pli granda ol la forto, per kiu la plej giganta elektromagneto altiras feron.

Mia propra historio donas probablecon al tiu hipotezo. Se mi provas rememori, kio okazis ĉe la renkonto kun Esperanto, mi retrovas impreson, kiu konfirmas la hipotezon, ke ĝi estas io, sur kio projekciigatas nekonscia arketipa energio. Tio estas la impreso de *rekono*. Kiam mi unufoje renkontis Esperanton, mi havis tre klaran impreson, ke „jen ĝi”; „jen tio, kion mi atendis, ne sciante, ke mi ion atendas; „jen tio, kion mi konis antaŭe kaj forgesis, sed kio estas ege grava, kio estas, iel, parto de mi, parto ĝis nun ignorita, sed nun trovata kun korŝveliga ĝojo.” Kiel mi multajn jarojn poste malkovris dum mia psikfaka trejniĝo, tiu sento estas tipa pri la renkonto kun arketipo.

La impreso de sukceso do simple rezultus el la kontakto kun iu mistera interna psika nukleo, kun io, kiu simbolas ĝin aŭ esprimas ĝin en la realo de la socia vivo. La aspiro trovis sian konkretiĝon, oni povus diri: al la fora nebula celo ligiĝis proksima, preciza rimedo, kaj vekis la senton de senpeziĝo, kiun oni spertas, kiam oni povas diri al si: „Mi ne plu bezonas serĉi, jen mi trovis.”

Sed mi ne venis ĉi tien por paroli pri mi. Mi citas mian kazon, ĉar mi konas ĝin pli precize ol aliajn, sed tiu sperto tute ne estas unika, kvankam la detaloj ege diferencas de persono al persono. Foje mi aŭdis Humphrey Tonkin diri: „*Eĉ se mi scius, ke neniu parolas Esperanton, ke neniu uzas ĝin, kiam mi eksciis pri ĝi, mi ne povus ne eklerni ĝin.*” Jen do alia kazo, en kiu la altirforto de tiu stranga fenomeno estis pli forta ol ĉiuj raciaj argumentoj kaj konsideroj.

Kaj da similaj kazoj mi renkontis multe. Pri tiuj oni rajtas diri, ke Esperanto sukcesis. Ĝi sukcesis tuŝi iliajn korojn tiel forte, ke ili komencis dediĉi al ĝi kvantojn da energio, kiuj, rigardataj de ekstere, ŝajnas absurde senproportciaj kun la ŝancoj atingi la celon. Ĉar en la plimulto de la socio, la kontakto ne okazis inter la nekonscia arketipo kaj la konkretaĵo Esperanto, la plej multaj homoj absolute ne povas kompreni tiom da dediĉo al lingvo nek praktike vaste uzebla, nek ligita al multjarcenta kulturo. Kaj la esperantistoj sentas sin nekomprenataj, nekapablaj komuniki sian sperton. Ĝi ja estas sperto komparebla kun enamiĝo. Kaj enamiĝo ne estas klarigebla racie.

Bedaŭrinde, ni estas influataj de la ĝenerala opinio. Ĉar esperantistoj konstante aŭdas, ke Esperanto malsukcesis, kaj la argumentoj de tiuj, kiuj tion proklamas, aperas validaj, ili emas akcepti tiun opinion. Ili tiel suferas disdubiĝon, kiu povas esti doloriga. En ili ja vivas la sento, ke Esperanto, por ili, sukcesis, ĉar ĝi sukcesis koincidigi la arketipan aspiron kun plene kontentiga realaĵo. Sed tiun senton ili ne povas kunordigi kun la evidenta fakto, ke Esperanto malsukcesis, kiel abunde montras la ĉirkaŭa vivo. Estas do en ili streĉiĝo inter io subjektiva kaj io objektiva. Ne ĉiuj trovas, kion fari, por solvi la konflikton.

Helpas tiurilate analizi, kion diras tiuj, kiuj ne dubas pri la fiasko. Se ni tion faros, ni unue konstatos, ke tiu konvinko estas absoluta. Homo, kiu diras: „Esperanto evidente fiaskis”, estas certa, ke tiu malsukceso estas tuta kaj definitiva. Fakte, ĝi egalas liamense al „Esperanto estas nulo”. „Ĝi ekzistis kiel projekto, sed la projekto disfalis”. Ĝi do ne plu ekzistas.

Interese, tiu impresio, ke la nuna ŝajna malsukceso estas io absoluta, tuta, definitiva fakte povas aperi nur, se oni rezonas kiel infano malpli ol sesjara. Ĉiu el ni estas mense plenkreska nur pri kelkaj kampoj de la vivo. En multaj aliaj kampoj ni mense plu funkcias kiel kvar- aŭ kvinjaruloj. Kaj la cerba funkciado tiuaĝa karakteriziĝas per tio, ke la menso ne povas teni kune pli ol du konceptojn, kiuj ĉiam estas *simetriaj*, *kontraŭaj* kaj *ekstremaj*: granda / malgranda, forta / malforta, ĉio / nenio. Plenkreskuloj eĉ tre inteligentaj kaj mense tute kompetentaj en sia profesio aŭ en la ĉiutaga vivo, tamen plu funkcias laŭ la pensa sistemo de kvarjarulo en multaj kampoj, kiel politiko, juĝo pri aliuloj, religio, la bildo pri si mem, ktp. Nu, Esperanto estas unu el la kampoj, en kiuj estas facile evidenti tiun prapensan funkciadon.

Ekzemple multaj simple ne kapablas imagi, ke la nuna Esperanto diferencas de la lingvo, kia ĝi prezentiĝis en 1887. Tiaj homoj diras: „Vivanta lingvo evoluas, Esperanto ne povas evolui, Esperanto do ne estas vivanta lingvo, tial ĝi fiaskis.” Rimarku, ke ne temas nur pri eraro pro malĝusta informiĝo; ĉe tiaj homoj, temas fakte pri nekapablo *imagi*, ke lingvo proponita de unu homo povas evolui. Tiu nekapablo rilatas al la prapensa funkciado, al tiu mensa funkciado tipa pri infano malpli ol sesjara, la du-termina pensmaniero: *ĉu ĉio*, *ĉu nenio*. Ekzistas Lingvo Internacia de D-ro Esperanto de 1887, kaj tio estas ĉio, krom ĝi ekzistas nenio tiukampe. Tiuj homoj ne aplikas al Esperanto la saman rigardon kiel al ĉiuj aliaj realaĵoj. Urboj modifiĝas, stiloj ŝanĝiĝas, muzikoj evoluas, vesta modo tre diferencas de jardeko al jardeko, sed Esperanto restas definitive fiksita, kia ĝi estis en 1887.

Malpli ofte renkontata hodiaŭ, sed tamen ankoraŭ multfoje trovebla en gazetaj artikoloj kaj diskutoj pri la temo, estas la ideo, ke Esperanto celis anstataŭi la naciajn lingvojn. Nu, homoj plu uzas naciajn lingvojn, ĝi do fiaskis.

Aŭ ni konsideru la manieron kompreni sukceson. Por multaj homoj, Esperanto ne sukcesis, ĉar ĝi ne konkeris la tutan mondon. Por ili, sukceso neprigus, ke Esperanton uzu ĉiuj ŝtatoj, ke oni ĝin instruu en ĉiuj lernejoj de la mondo, aŭ almenaŭ, ke oni povu iri ien ajn kaj alparoli iun ajn surtrouare en Esperanto kaj esti komprenata. Sed tiun manieron koncepti sukceson ili ne aplikas en aliaj kampoj. Neniam ili pensus: „Honda-veturiloj malsukcesis, ĉar multegaj homoj uzas ne Hondan, sed Toyotan, Mercedeson, Citroenon, Ford aŭ ion alian.” Ree ni konstatas, ke Esperanto estas izolita de la cetera vivo. Oni aplikas al ĝia sukceso kriteriojn, kiujn oni ne aplikas en la aliaj kampoj. Interese, ĉu ne?

Aldoniĝas al ĉio ĉi nekapablo rigardi la aferon laŭ historia perspektivo. La rezulto estas ignoro de la koncepto „*ankoraŭ ne*”, „*ne jam*”, „*ĝis nun ne*”. Refoje ni vidas, ke estas diferenco inter Esperanto kaj la aliaj kampoj de la vivo. Estas multaj terenoj en la socia vivo, sur kiuj homoj luktas por plibonigi la mondon. Ekzemple pri egaleco inter viroj kaj virinoj, inter nigrahaŭtuloj kaj blankhaŭtuloj, inter sociaj tavoloj rilate al studŝancoj, pri indiĝenaj rajtoj, pri komerca justeco inter nordo kaj sudo, kaj multaj aliaj. Ĉu homoj, kiuj priparolas tiujn temojn, pensas aŭ sentas: „la lukto fiaskis”? Ne. Ili pensas: „*Ni ankoraŭ ne sukcesis. Restas multo por fari.*” En 1700 jam estis homoj, kiuj luktis por elimini sklavecon. Sed en 1864 sklaveco ankoraŭ ekzistis. Ĉu en 1850 estus ĝuste diri: „la lukto kontraŭ sklaveco malsukcesis”? Ne. Historio instruas al ni, ke la sola ĝusta frazo estus: „*En 1850 la lukto kontraŭ sklaveco ankoraŭ ne sukcesis*“. Sed neniam vi aŭdas homon certan pri la esperanta fiasko diri: „*Esperanto ankoraŭ ne sukcesis*”. Kvazaŭ ĝi disponis nur limigitan nombron da jaroj por konkeri la mondon, kaj ne atingis tiun celon antaŭ la antaŭfiksita limdato. Sed kial limdato? De kie limdato?

La ideo, ke Esperanto estas fenomeno, kiu progresas laŭ la ritmoj de historio, alivorte ege malrapide, ne venas en la kapon de la kritikantoj. Sed la t.n. arabaj ciferoj estis proponitaj en Eŭropo unue en 1202, en *Liber Abaci*, sed nur en la 16-a jarcento ili ĝeneraliĝis por anstataŭi la romajn. La romaj estas tiel komplikaj, ke dum ili regis, nur matematikistoj povis fari multobligon aŭ dividon. Kiam la arabaj ciferoj disvastiĝis, eĉ kamparanoj, eĉ infanoj, eĉ metiistoj kapablis fari dividajn kaj multobligajn, kaj povis rapide adicii. La arabaj ciferoj estas pli koheraj, pli regulaj, kaj sekve pli praktikaj kaj demokratiaj. La rilato inter ili kaj la romaj ciferoj estas tute komparebla al la rilato inter Esperanto unuflanke, la angla aliflanke. Sed la rezisto al tiuj novaj ciferoj estis tre vigla. La universitatoj kaj la Eklezio ilin rifuzis kaj ili eĉ estis malpermesitaj kelkloke, ekzemple en Florenco. Ĉu cent jarojn post ilia apero en Eŭropo estus ĝuste diri: „La arabaj ciferoj fiaskis”, ĉar nur kelkaj izoluloj kapablis ilin uzi?

Alia komparo povas esti farita kun la metra sistemo. Ĝi estis proponita de Gilbert Mouton, pastro en Liono (Francio), en 1647. Cent dudek jarojn poste, en 1767, ĝi estis uzata nur eksperimente de kelkaj personoj. Ĉu oni sekve povas diri, ke la metra sistemo fiaskis? Tute ne. Oni devus diri: 120 jarojn post sia apero, la metra sistemo *ankoraŭ ne* sukcesis. Cent dudek jarojn post la apero de Esperanto, oni devus fari la hipotezon, ke eble Esperanto *ankoraŭ ne* sukcesis.

Tiu historia perspektivo povas helpi seniĝi je la streĉiĝo inter subjektiva sento kaj objektiva konstato, pri kiu mi antaŭe parolis. Oni povas elekti la starpunkton: „Mi apartenas al avangardo”. Efektive, la homoj, kiuj luktis por liberigi la mondon je sklaveco, aŭ por oficialigi la arabajn ciferojn, tiuj homoj pravis eĉ dum la tuta daŭro, dum kiu ilia agado restis senrezulta, kaj ili estis moke rigardataj. Ni povas vidi nin en la sama situacio. Eble ni eraras, sed la hipotezo, ke eble ni estas pioniroj, ne estas malpli probabla ol la kontraŭa, se oni komparas kun similaj agadoj en historia perspektivo. Alia punkto. Por taŭge mezuri, ĉu io sukcesis aŭ

malsukcesis, oni devas konsideri la gravecon de la obstakloj, kiuj malhelpas glatan vojon al sukceso. Kial la arabaj ciferoj bezonis tiel longan daŭron por sukcesi en Eŭropo? Ĉar la forto de inertecon, la bezono alkroĉiĝi al ĉio konata kaj paralele timi ĉion novan, ĉion revolucion, estas ege potencaj. Kaj la rezisto kontraŭ novaĵoj ekspluatas ĉiujn rimedojn, eĉ malhonestajn, eĉ blindiĝon. Kiam fotografio estis inventita, dum almenaŭ unu jardeko ĵurnalistoj ironiis pri la homoj, kiuj kredas, ke oni povas fiksi sur paperon bildon ne desegnititan de homo, sed iel teknike ricevitan. La intelekta elito rifuzis vidi ion, kio estas evidenta, se oni honeste informiĝas. Tio memorigas al mi frazon prononcitan de hinda amiko, kiu diris: „*Oni povas vidi en la ekstera mondo nur tion, kion oni antaŭe vidis en la interna mondo.*” Por multegaj homoj Esperanto ne ekzistas, ĉar ili dekomence ne kapablas imagi, ke lingvo ellaborita de unu homo povas evolui, fariĝi lingvo vivanta kaj normale funkcii kiel lingvoj ricevitaĵoj de longa serio da prapatroj.

Alia punkto menciinda estas, ke entrepreno povas sukcesi en tute alia maniero ol imagis la iniciatinto. Kiam Thomas Edison inventis sonkonservan sistemon, li absolute ne pensis pri muziko. Li ne imagis, ke ĝi povos esti ege uzota afero. Li diris: „Ho, eble tio povos utili por registri la lastajn vortojn de iu mortanta“. Lia invento fariĝis ege sukcesa, sed en aliaj kampoj kaj per aliaj formoj ol li imagis. Mi diras tion por emfazi, ke eble la intencoj de L.L. Zamenhof ne estis realigitaj, sed tio ne signifas, ke Esperanto fiaskis. Ĝi povis sukcesi en alia maniero.

Sed mi revenu al la obstakloj. La realo ĉiam estas ege kompleksa, kaj nia menso ne ŝatas kompleksecon, ĉar estas multe pli lacige pensi pri kompleksaj aferoj ol pri simplaj. Homoj do havas naturan tendencon simpligi la problemojn. Diru: „*Jam pli ol cent jaroj pasis ekde kiam Esperanto estis proponita, kaj preskaŭ neniu scias ĝin, ĝi do malsukcesis*” estas subtaksi la obstaklojn, kiujn Esperanto devis superi simple por vivteni sin.

Esperanto trabatis al si longan vojon tiel plenan je obstakloj, ke ĉiutape oni povus diri: ĉi-foje ĝi nepre mortos. Tre ofte la lingvo frontis al situacio, en kiu la plej probabla sekvo estis malapero, disfalo. Kaj ĉiuforte, kio efektive okazis, tio estis la plej malprobabla evoluo. Se io kapablas rezisti al ĉiuj batoj de aro da malfavoraj cirkonstancoj, kiuj evidente estas multe pli fortaj ol ĝi, tio signifas, ke ĝi havas kaŝitan forton, kiun individuoj ne povas koncepti. Tiu kaŝita forto, miaopinie, estas la arketipo, pri kiu mi komence parolis, kaj kiun ĝi konkretigas. Esperanto estas simbolo de tiu arketipo. Kartezianoj kaj sciencistoj – kaj ankaŭ PIV – emas vidi en simbolo simplan bildan esprimon de io alia, sed fakte simbolo estas multe pli ol simpla traduko de io abstrakta en konkretan bildon, simbolo tuŝas korojn kaj povas movi nin, irigi nin sur vojojn, pri kiuj ni ne pensis antaŭ la renkonto kun ĝi.

Sed se por iuj Esperanto ludas rolon de pozitiva simbolo, por aliaj ĝi estas simbolo minaca.

Oni malofte ĝuste taksas la amplekson de la ŝoko, kiun kaŭzis al la mensoj la simpla propono uzi interpopolan lingvon intence ellaboritan por servi al interpopolaj rilatoj. La mezuma homo havas bele organizitan bildon pri la mondo. Nia planedo laŭ ĝi estas enloĝata de iu nombro de popoloj, aŭ etnoj, kaj ĉiu havas sian lingvon, kiu difinas ĝin. Ĉar Esperanto estas lingvo sen popolo, sen prapatroj, oni ne scias, kie klasi ĝin. Kaj tio atencas la tutan strukturon de la mondo en la mensoj. Tia atenco estas ege malkomforta. Ĉar estas pene forlasi profunde fiksititan skemon por anstataŭe alpreni novan oni perceptas Esperanton minaco al la mensa trankvilo, kaj oni deklaras ĝin ĉiakoste rezistinda. Kaj ĉi tie intervenas tipa psikologia meĥanismo: io emocia nekonscie glitas al io pensa. La sento pri minaco apartenas al la emocia sfero, sed ĝi

facile kondiĉas opinion, kiu apartenas al la sfero intelekta. Io afekcia, senta facile difinas la manieron, laŭ kiu ni perceptas la realon. La deziro, ke Esperanto ne ekzistu, transiĝas al certeco, ke Esperanto ne ekzistas, alivorte, ke ĝi fiaskis. Por superi tiun obstaklon, necesos longa edukado de la homoj, longa procezo, dum kiu la senbaza timo al io minaca iom post iom formalaperos.

Alia obstaklo estas la timo ekkoni la fremdlandanojn, la alikulturanojn. Esperanto atencas la senton de praveco, aŭ de plipraveco, kiun la plej multaj homoj havas pri si rilate al aliaj popoloj. Ni perfekte scias, ke komunikante oni influas unu la alian, ke malkovrante alian mondon, ni devas realĝustigi niajn ideojn pri la nia. Imagu! Se kristano povas perfekte interkompreniĝi kun islamano, ĉu ne infektos lin la ideoj de ĉi-lasta? Ĝuste tion celis L.L. Zamenhof Ke ĉiu popolo kaj ĉiu religio pli bone konu ĉiun alian, kaj ke tiu reciproka konatiĝo relativigu la sentojn pri ekskluziva praveco de nia popolo aŭ religio. Tio nur povis vekti fortegan reziston. Kaj eĉ la homoj, kiuj ne konis la tiurilatajn ideojn de L.L. Zamenhof, intuciis, ke tio povus esti rezulto de alpreno de komuna lingvo neprapatra.

Eblas citi multajn aliajn psikologiajn obstaklojn. Unu rilatas al la koncepto pri perfekteco. La ideo, ke Esperanto pretendas esti perfekta, estas tre disvastigita. La libro, en kiu Umberto Eco pritraktas Esperanton, titoliĝas: „*La serĉado al la lingvo perfekta*“. En la nekonscia menso, ankaŭ tiu perfekteco de Esperanto estas sentata kiel danĝera. Unuflanke pro ia nekonscia rezonado, kiun eblas resumi jene: homo laŭ difino estas neperfekta, io perfekta estas do nehoma. Kaj aliflanke, ĉar ni identigas nin al nia lingvo. Ankaŭ ĉi-rilate intervenas la infaneca dutermina pensmaniero, la pensmaniero per „ĉu ĉio, ĉu nenio“. Se Esperanto estas perfekta, ĝi estas supera, se ĝi estas supera, mi estas malsupera.

Tiu infaneca pensmaniero ja funkcias iom kiel pesilo. Se vi puŝas malsupren unu el la teleroj, la alia aŭtomate altiĝas. Kiam knabo diras pri alia: „li estas stulta“, tio aŭtomate signifas por li: „mi estas inteligenta“. Tio estas eraro, ĉar ambaŭ povas esti stultaj, sed tiel funkcias la dutermina pensado. Se do Esperanto estas perfekta, ĝi estas supera al nia lingvo kaj al ni. Ĉar ni ne volas rigardi nin malsuperaj, ni neas Esperanton. Ĉiufoje, kiam mi prelegas pri Esperanto, iu en la publiko diras. „Ĉu vere oni povas esprimi ĉion ajn en tiu lingvo?“ Kaj kiam mi diras „Jes, kiel en aliaj lingvoj“, la persono trovas ekzemplon, vorton tipan pri la franca lingvo, kaj diras: „Kiel vi tradukus tion en Esperanto?“ Nu, kion signifas tiu demando? Fakte, ĝi ne estas vera demando de iu scivolema, ĝi estas defio de iu, kiu esperas montri la preleganton venkita, embarasita. Tio estas provo resekurigi sin pensante: „Mi ne estas malsupera, mia lingvo havas vortojn, kiujn li ne povas traduki, mi estas supera.“

Alia, pli grava ŝoko, kiun Esperanto per sia simpla estado kunportas kun si, estas, ke ĝi minacas la hierarkian strukturon de la familioj, kaj per tio de la tuta socio. Mi ne atendas, ke vi kredos min ĉi-rilate, sed tamen tio estas vera. Kial Esperanto renversas la hierarkian strukturon de la familioj, la aŭtoritatan bazon de la socia strukturo? Ĉar ĝi relativigas la aŭtoritaton de la praavoj. Kiam infano komencas paroli, ĝi uzas lingvaĵon, kiu ne konformas kun la oficiala, norma lingvo vorte, gramatike, sintakse. Tiam, en iuj familioj oni korektas ĝin, per frazo kiel: „Ne tiel oni diras, sed tiel ĉi“. En aliaj familioj oni ne korektas, oni simple fidas la infanan naturan emon imiti kaj lasas ties influon laŭgrade elimini la formojn, kiuj ne apartenas al la norma aŭ al la loka lingvo. Sed egale kiel komuniĝas la korekta lingvo, ĝi entenas kaŝitan mesaĝon, kiun oni povas vortigi jene: „*Via logiko, viaj spontanaj inklinoj, via lingva kreemo valoras neniom. Vi parolos kiel ni, ĉar nur nia maniero estas akceptebla.*“ La infano ne konscias tiun mesaĝon, nek la plenkreskuloj, kiuj elsendas ĝin, sed ĝi enpasas en la menson. La ideo, ke logiko, ke natura tendenco, ke lingva kreemo

estas iel malbonaj enradikiĝas. Kaj tio signifas: „*patro, patrino, prapatroj, instruisto pravas nur per tio, ke ili estas patro, patrino, prapatroj, instruisto, ili tute ne havas devon pravigi siajn decidojn. Eĉ se tiuj estas sensencaj, stultaj, mi devas sekvi ilin senkritike. Mi etulo ne rajtas fari, kiel mi nature, spontane faras, eĉ se tio estas pli kohera, pli racia, ol ilia maniero fari.*” Tio estas la fundamento de la hierarkia, aŭtoritata sistemo de nia socio.

Sed Esperanto estas danĝera por tiu mensa strukturo. Oni ja scias, ke ĝi estas, iel, libera lingvo. Homoj ne scias tion precize, nek vere konscie, sed ili scias. Ili implice sentas, ke homo, kiu ellaboras lingvon, ne metos en tiun lingvon ĉiaspecajn arbitrajn detalojn, kiaj abundas en la t.n. naturaj lingvoj. Ĉiuj neanglalingvanoj, kiuj ekstudis la anglan, miris, ke en lingvo, en kiu oni formas adverbos per aldono de *-ly*, ili ne rajtas, ĉe puno de miskompreno aŭ ridindiĝo, esprimi la ideon „mi serioze, severe, diligente kaj pene laboris” per *I hardly worked* (tio signifas: „Mi apenaŭ laboris”). Kaj kiam ili demandas: „Kial tia nekonsekvencaĵo?” La respondo estas: „ĉar estas tiel”. Ne estas alia respondo. Pripensu kelkminute pri tiu respondo, vi ekkonscios, kiel diktatora ĝi estas. Pravas tio, kio venas de la prapatroj, de la malluma fundo de multmiljara historio, ne pravas la nuno, ne pravas logiko, ne pravas la propra juĝo de infano aŭ de tiu, kiu lernas fremdan lingvon. La mesaĝo de la naciaj lingvoj estas: „*Vi konformigu vin, eĉ se tio estas absurda*”. Ĉar Esperanto estas lingvo tute juna, eĉ la homoj, kiuj scias nenion pri ĝi, intuiacias, ke ĝi ne enhavas tiajn absurdaĵojn, ke ĝi estas libera. Enkonduki liberecon en la reguloj, kiuj difinas, kiel oni vivu, tio estas renversi la normalan ordon de la socio, tio estas subfosi la bazojn de aŭtoritato. Tio estas danĝera. Tion oni ne allasu. Jen impona obstaklo, kiun Esperanto devas tratabi.

Aldoniĝas al tio la du-termina pensmaniero de infano kvarjara, laŭ kiu la konceptoj nepre estas kontraŭaj kaj ekstremaj. Oni tiel kontraŭmetas liberecon kaj rigoron unu al la alia. Io estas ĉu rigora, ĉu libera, kaj *libera*, ĉe la ekstremiga emo de tiu pensmaniero, sentiĝas kiel *anarĥia*. Ili ne povas imagi Esperanton kiel lingvon samtempe ege rigoran kaj tamen ege liberan. Tamen Esperanto ĝuste karakteriziĝas per la kunordigo de tiuj du ŝajne kontraŭaj aspektoj. Pri la rigora flanko, pensu pri la deviga akuzativo aŭ la fakto, ke verbo estas transitiva aŭ netransitiva; kaj pri la libera flanko, pensu pri la multaj liberaj manieroj esprimi ideon: vi povas diri *mi helpis lin, mi lin helpis* aŭ *mi helpis al li*; vi povas diri: *mi venis al Vieno per trajno, mi venis Vienon trajne, al Vieno mi trajnis*, ktp. Aliaj lingvoj ne havas tiun vastecon de elekto. En Esperanto libereco kaj rigoro bonege integriĝas. Sed tio ne estas pensebla, se oni aliras la temon laŭ infaneca maniero pensi.

Plia psikologia obstaklo, kuŝanta en la profundo de la nekonscio, denove estas arketipo, alia arketipo ol tiu, kiu allogas al Esperanto. Mi parolis pri tio, ke Esperanto enkarnigas en la ekstera mondo ion internan, kio estas la arketipo pri mondo, al kiu ni ĉiuj aspiras: mondo de paco, de harmonio en la rilatoj, de reciproka respekto, de senfuŝa interkompreniĝo. Tiu arketipo ekzistas en ĉiuj homoj. Sed ankaŭ alia ekzistas en ĉiuj homoj, kaj homo estos altirata al Esperanto, aŭ fortimigita for de ĝi, laŭ tio, kiu el la du arketipoj estas pli forta en la subkonscia psiko. Tiu alia arketipo estas la *roboto*, la *aŭtomato*.

Ĝi devenas de tio, ke nur parte ni faras tion, kion ni konscie volas. Ekzistas multaj fumantoj, kiuj preferus ne fumi, sed simple ne povas ĉesi. Aŭ se citi alian ekzemplon, jen io, kio okazis al mi. Dum eble du jaroj mi ĉiumonate havis kunsidon en loko, kien mi iris aŭtomobile. Ni kunvenis vespere, kaj, kiam mi revenis hejmen, ĉiam estis nokto. Por reveni mi devis veturi sur flanko malgrava strato, de kiu mi devis transiri al larĝa avenuo. Tie estis trafiklumo. Ĉiufoje dum du jaroj, kiam mi atingis tiun lokon, la lumo estis

ruĝa, mi do haltis. Nu, foje, la lumo estis verda. Kaj mi haltis. Kial? Ĉar regis mian konduton la parto de mi, kiu funkcias aŭtomate. Ne mia egoo, ne mia konscio regis la pedalojn, sed la roboto en mi. Pro la ekzisto en ni de tiu psika strukturo okazas ĉiusomere multaj veturilaj akcidentoj en kontinenta Eŭropo, ĉar, ĉe britaj turistoj, la kutimo veturi maldekstraflanke de la vojo malkroĉiĝis de la egoo, de la konscio, kaj enfiksiĝis en ilia psika roboto. Ĉar ĉiu el ni, ek de nia plej frua aĝo, spertas tiajn intervenojn de io aŭtomata en ni, io, kio radikas en kutimoj, refleksoj, kondiĉadoj kaj kio estas ofte pli forta ol nia konscia volo, la travivaĵoj tiukampaj formas en nia nekonscio ian nukleon psikan, ian strukturon, kiu transformiĝas en tiun arketipon de la roboto aŭ aŭtomato.

Kiel ĉiuj arketipoj, tiu emas projekciiĝi. En la sciencfikcia literaturo, tre oftas la temo pri robotoj, kiuj fariĝas pli potencaj ol la homoj, kaj kiuj iel reduktas la homojn al sklavoj. Alia objekto, sur kiun okcidentanoj facile projekcias, aŭ almenaŭ projekciis, tiun arketipon de la roboto, estas la ĉina popolo. Por multaj neazianoj, la ĉinoj estas homoj rigidaj, nekomprenablaj, nepenetreblaj, senemociaj, malvarmaj, kapablaj surtreti la tutan mondon mortige, kun senstreĉa sed ankaŭ senviva vizaĝo, neniam ridantaj, montrantaj nur enigman rideton, kiu aŭguras nenion bonan. Kiam vi vivas inter ĉinoj, vi tre rapide konstatas, ke tiu bildo havas nenion komunan kun la realeco de la ĉina popolo. Ĝi estas simple la esprimo de la roboto, kiu vivas funde de ĉiu el ni en la nekonsciaj tavoloj de nia psiko, kaj kiu elektis objekton, sur kiun projekcii sin.

Vi diros: „Nu, bone, sed kiel tio rilatas al Esperanto?” Per tio, ke la roboto en ni havas difinitajn trajtojn, inter kiuj elstaras rigideco, senkoreco, senemocieco, nevivo, aspekto terura, ega potenco, kaj manko de konsidero al vivantoj. Nu, tiu pure mensa, pure psika figuro, trovas en Esperanto bonegan objekton por projekciiĝi. Kial? Ĉe tiuj, kiuj aŭdis aŭ legis ĝin, pro vortoj kiel „artefariteco” aŭ „planiteco”, kaj ĉe tiuj, kiuj scias nenion pri Esperanto, nur, ke ĝi estas lingvo, kiu ne venas de la prapatroj kun longa historio, pro tio, ke, estiĝinte tiamaniere ĝi povas nur esti malnatura. Lingvo estas asociata en la mensoj al io vivanta. Sed tio validas nur pri normalaj, tradiciaj, malnovaj lingvoj. Lingvo kiel Esperanto ne estiĝis nature, sed ĝi imitas naturajn lingvojn. Ĝi do estas rilate al t.n. naturaj lingvoj, kiel roboto rilate al naturaj homoj.

Multaj ideoj pri Esperanto, ekzemple, ke ĝi estas rigida, ke ĝi ne povas poezii, ke ĝi estas malriĉa, ke ĝi ne povas esprimi sentojn aŭ altnivelajn pensojn, ke ĝi emas blinde surpaŝi ĉion liberan kaj vivan, ke ĝi estas fakte mortiga por konsciaj civilizacioj, ĉio ĉi, kio havas bazon nek en objektiveco, nek en realo, nek eĉ en logiko fontas el tio, ke Esperanto fariĝis por multaj homoj la enkarniĝo de tiu psika nukleo „roboto”.

Mi limigis min ĝis nun al la psikologiaj obstakloj, sed kompreneble estas ankaŭ alispecaj. Ofte ni frontas al kunplekto de sociaj, ekonomiaj kaj politikaj faktoroj. Inter ili, tiu, kiun oni eble plej subtaksas, estas la ega forto de naciismo. En la historio de Esperanto, tiu montriĝis aparte efika por malhelpi la disvastiĝon de la lingvo. Kiam nacio pro historiaj okazaĵoj trovas sin en aparte potenca situacio, ĝia naciismo ĝenerale intensiĝas. Ĝi strebas al kiel eble plej supera pozicio, kaj se ĝi havas tiun, ĝi strebas ĉiakoste konservi ĝin.

Unu el la rimedoj por konservi sian superecon estas agi cele al tio, ke la lingvo de la koncerna nacio estu kiel eble plej uzata en la mondo. Pro tiu politiko, Francio energie agis por malhelpi decidojn favorajn al Esperanto ĉe la Ligo de Nacioj. Pro ĝi la Brita-Usona Konferenco, kiu kunvenis sub la aŭspicioj de British Council en 1961, difinis por Usono, Britio, Novzelando kaj Aŭstralio politikon, kiu igu la anglan la sola

monda lingvo. Aŭ kiel diris en la revuo *Foreign Policy* David Rothkopf, kiu estas direktoro de Kissinger Enterprises kaj instruas internaciajn aferojn en Columbia University en Novjorko: [mi citas] „Estas en la ekonomia kaj politika intereso de Usono akceli, ke, se la mondo evoluas al la alpreno de unu komuna lingvo, tiu estu la angla; ke se ĝi evoluas direkte al komunaj normoj telekomunikaj, sekurecaj kaj kvalitaj, tiuj normoj estu la usonaj; ke en la maniero, laŭ kiu la homoj estas interligitaj televide, radie kaj muzike, la programoj estu usonaj; kaj ke se komunaj valoroj iĝos ellaboritaj, ili estu valoroj, ĉe kiuj usonanoj sentas sin komfortaj.” [fino de la cito] (David Rothkopf, ‘In Praise of Cultural Imperialism’, *Foreign Policy*, n-ro 107, Summer 1997, pp. 38-53).

Tio estas la politika aspekto de naciismo. Sed kompreneble ĝi interplektiĝas kun ekonomio, ĉar la landoj, kiuj estas politike plej potencaj, estas ankaŭ tiuj, kiuj disponas plej multe da mono. Tial grava ero en la kunteksto, kiu malfavoras Esperanton, estas la sumoj investitaj de la potencaj ŝtatoj por disvastigi la propran lingvon. Francio dediĉas proksimume unu miliardon da eŭroj jare por antaŭenigi la francan lingvon en la mondo [*The Economist* de la 20-a de decembro 2001]. Kaj la germana registaro investas jare 150 milionojn da eŭroj por disvastigi sian lingvon. Ĉinio, Rusio, Arabaj landoj faras same. Kontraŭ tiu aro da riĉegaj konkurantoj, Esperanto estas dekomence en la pozicio de eta David fronte al dika, impona, herkula Goljat.

Mi prezentis al vi nur etan specimenon de la multegaj obstakloj, kiuj malfavoras la disvastigon de Esperanto. La simpla fakto, ke mi parolas ĉi tie Esperanton al diversnacia publiko, kiu komprenas min, estas miraklo, se konsideri la multajn faktorojn, kiuj kunagis, por ke tio iĝu neebla. Nia kunsido estas, inter miliono da aliaj, pruvo pri la nekredebla vivkapablo kaj allogo de la ĝermo, kiun D-ro Esperanto semis en 1887.

Tial mi povas konkludi: Malpravas tiuj, kiuj asertas, ke Esperanto malsukcesis; eĉ pli tiuj, laŭ kiuj ĝi fiaskis. Mi povas resumi mian opinion dirante: Estas multe tro frue por povi juĝi, ĉu Esperanto sukcesis aŭ ne. La sola afero, kiun oni povas honeste diri, estas, ke Esperanto ĝis nun eble ne sukcesis, sed ankaŭ, ke Esperanto ĝis nun ne malsukcesis.

Antologio XXXIX

Bruno Graf

Prezidanto de Svisa Espeanto-Societo

Kiel prezenti esperanton dum la angla regas? (2005)

Prelego en Laŭzano

Enkonduko:

En sia prelego, prezentita dum regiona Eo-renkonto en Laŭzano la 15an de oktobro 2005, Bruno Graf (*1928), prezidanto de Svisa Esperanto-Societo (SES) inter 1997 kaj 2006, okupiĝi pri la demandoj de la Eo-varbado kaj venas al la konkludo, ke la e-istoj ofte malsperte 'vendas' Eon. Pro la diletanteco en merkato ne-esperantistoj ofte ne estas klare informitaj pri Eo.

La dua temo, kiun Graf tuŝas, estas la rilato de la e-istoj al la angla lingvo. Graf restas kun la asertoj, ke malgraŭ la regado de la angla, la lingva situacio por la plimulto de la homaro ne estas kontentiga kaj la totala hegemonio de la angla lingvo minacas la lingvan ekvilibron. Nek la fakuloj, nek la politikistoj kontribuis por plibonigi tiun situacion. Krome Graf estas konvinkita, ke naciaj lingvoj estas principe tro malfacilaj kaj ne taŭgas kiel internaciaj helplingvoj.

Malgraŭ ĉiuj problemoj kaj limoj, kiuj leviĝas por Eo, laŭ Graf por Eo ekzistas multaj bonaj argumentoj kaj Eo donas plurajn konkretajn avantaĝojn. En la Eo-propagando nepre necesus procedi pli sisteme kaj kohera

Originala teksto (en Esperanto):

La demando estas la plej grava por informantoj aŭ varbantoj. Ĝi okupas min de post jaroj. Vi konsentas, ke estas ege malfacile disvastigi esperanton. Denaskuloj estas tro malmultaj. Do ni devas daŭre trovi interesatojn kaj lernantojn, alimaniere la esperanta komunumo formortas. Ni staras antaŭ granda defio.

Kvankam ni estas konvinkitaj esperantistoj, ofte ni procedas kaj argumentas malsperte. Ni estas kaptitaj en Esperantio kaj ne plu vidas la mondon per la okuloj de neesperantistoj. Esperanto estas por ni memkompreneblaĵo, por neesperantistoj estas utopio.

Antaŭ jaroj mi partoprenis seminarion pri publika informado. Ni devis grupe prezenti temon kaj mi proponis paroli pri esperanto. La grupanoj ne sciis, kio estas esperanto. Dum la prezento mi emfazis pri la facileco de la lingvo kaj klarigis la regulan gramatikon, sed baldaŭ la seminarestro interrompis min demandante kial la homoj lernu esperanton. Subite mi komprenis, ke mi malsperte pledis por esperanto.

Germane oni diras metafore: Man muss die Leute dort abholen, wo sie stehen. Esperante: Oni devas alparoli la homojn, kie ili mense staras. Tio estas principo. Do oni ne povas nur paroli pri esperanto, ĉar tio estas nek aktualajo nek interesas. Oni devas komenci per konataj aferoj.

El la merkatico ni scias, ke ni devas sentigi problemon, bezonon aŭ deziron, se ni volas vendi produkton. Tio estas dua principo. Kaj jen kuŝas la dilemo por ni. La homoj ne perceptas lingvan problemon. Ili pensas, ke la angla estas mondlingvo. Kial lerni esperanton, se la angla jam servas kiel helplingvo? Cetere en Svislando ekzistas kvar oficialaj lingvoj, parolataj estas multe pli. Ni al kutimiĝis lerni fremdlingvojn kaj taksas tion tute normala.

Mi rekomendas al informantoj paroli unue pri la tutmondiĝo aŭ globaliĝo. Ĉiuj homoj komprenas tiun esprimon kaj havas spertojn tiurilate. La homoj vizitas ofte fremdajn landojn kaj kontinentojn. La televido raportas senĉese pri okazaĵoj en la mondo. La internacia kunlaboro densiĝas ekonomie kaj politike, sed samtempe kreskas internaciaj problemoj, ankaŭ sentiĝas lingvaj baroj.

Internaciaj organizaĵoj kaj entreprenoj, lingvistoj kaj intelektuloj scipovas interkompreniĝi internacie, sed la granda plimulto de la homoj balbutas fremdajn lingvojn. Mi mem parolas sufiĉe bone la francan, malpli bone la anglan, kvankam mi studis ĝin dum jaroj. La plurlingveco, lanĉita de la Eŭropa Unio, havas limojn, ofte restas teorio. Malmultaj regas plurajn lingvojn. Oni povas paroli pri duklasa socio, unu triono regas plimalpli fremdan lingvon, du trionoj ne povas interkompreniĝi. Ankaŭ traduk-helpiloj kaj plej rafinitaj lerniloj ne sufiĉe helpas. Tio estas vera tutmonda problemo. Mi kuraĝas levi la tezon, *ke naciaj lingvoj estas principe tro malfacilaj kaj ne taŭgas kiel internacia helplingvo.*

Kaj la angla, kiu havas simplan gramatikon? Ĉiu kiu konas la anglan povas konfirmi, ke tiu lingvo estas kompleksa. La skribmaniero kaj la prononco estas tre malfacilaj. Multegaj vortoj havas diversajn signifojn. Spite la angla estas plej uzata, ĉefe en komerco kaj scienco. La kaŭzo ne estas lingva, sed kuŝas en la enorma ekonomia potenco de Usono.

La problemo estas eĉ pli komplika ol oni pensas. Ankaŭ se mi sufiĉe bone regus la anglan, mi ne povus kompreni rason, kiu ne lernis la anglan. Mi tranoktis en tristela hotelo en Moskvo kaj neniu parolis aŭ volis paroli angle. Mi same tranoktis en tristela hotelo en Pekino kaj neniu parolis angle.

Kiel konduki vidalvide de la angla? Gian Carlo Fighiera, longjara kongresa sekretario de UEA, donas jenan rekomendon en la diskutkajero *La strategio de Esperanto en la nova jarmilo*. Mi citas mallonge: „Ankaŭ la esperantistoj realisme agnoskas la anglan kaj laŭbezzone lernas kaj utiligas ĝin, tio des pli ke la angla kaj Esperanto manifestas du diversajn realaĵojn. Malgraŭ sia disvastiĝo, la angla restas esence nacia lingvo, dum Esperanto estas supernacia. La angla donas laŭkvante pli multan utilon ol kiu ajn alia lingvo, sed Esperanto posedas plian dimension, nome ĝi peras la konscion de tutmondaj aparteno kaj integriĝo. Tiu konkludo iel kondukas al jena mesaĝo: Oni lernu iun ajn lingvon kiu plaĉas aŭ utilas por profesiaj kaj aliaj

bezonoj, sed kiu emas sperti la internacian vivon, tiu lernu ankaŭ la facilan kaj belan Esperanton, ĉar ĝi malfermas pordojn kaj fenestrojn al mondo superetna kaj ebligas senperajn kontaktojn kun aliaj homoj kaj kulturoj.“

Mi ripetas, ke la lingva situacio por la plimulto de la homoj sur nia tero estas malkontentiga. Kial la fakuloj, nome la lingvistoj, kaj la responsuloj, la politikistoj, ne sukcesis plibonigi tiun staton? Tamen ekzistis multaj provoj krei internacian helplingvon. Se nacia lingvo ne taŭgas, estas tute logike krei artefaritan au planitan. La romanĉ-griŝuna estas planita. La naturscienco, la medicino, la kemio senĉese progresas danke al artefaritaĵoj. En la industrio oni daŭre kreas novajn produktojn artefaritajn. En la lingvoscienco tio malofte sukcesas.

Dua tezo: La solvo de la internacia lingvoproblemo estas planita lingvo. Inter la multaj projektoj nur esperanto evoluis al vivanta lingvo, kiel atestas la interlingvistiko. Esperanto plenumas la kriteriojn de interlingvo: nome neŭtrala, facile lernebla, esprimriĉa. La neŭtraleco estas esenca trajto, sed samtempe la malforta flanko. Neniu nacio au potenco staras malantaŭ esperanto. Nur la esperantistaro disvastigas kaj defendas ĝin, idealisma minoritato sen sufiĉaj rimedoj. Tio parte eksplikas, ke esperanto ne progresis pli rapide. Naciaj interesoj de ekonomie fortaj ŝtatoj malhelpas la enkondukon de tiu lingvo, sed ankaŭ antaŭjuĝoj kaj mitoj.

Depost 30 jaroj la internacia lingva situacio ŝanĝiĝis. La totala hegemonio de la angla minacas la lingvan ekvilibron. Tial UEA metis novan akcenton en la strategio kaj lanĉis la postulon de „lingva demokratio“, nome pli justan lingvan mondon. Nia internacia lingva ordo estas maljusta. Unusola nacia lingvo monopolas en la tuta mondo, penetras la lingvojn kaj kulturojn, eĉ voras ilin. Ne kulpas la angla lingvo, sed ties uzantoj. Kompreneble Usono per kaŝita premado akcelas tiun evoluon, ĉar la profito estas enorma. Tamen interese estas, ke la homoj malofte kontraŭas la usoniĝon kaj emas lerni la anglan pro ekonomiaj kaj profesiaj kaŭzoj, sed kelkaj ŝtatoj kiel Francio, Rusio kaj Ĉinio kontraŭstaras.

La Manifesto de Prago 1996 komentas kaj kritikis la situacion. Jen du citaĵoj.

- 1) Komunika sistemo, kiu tutvive privilegias iujn homojn, sed postulas de aliaj ke ili investu jarojn da penoj por atingi malpli altan lingvokapablon, estas fundamente maldemokrateca.
- 2) La malegala disdivido de potenco inter la lingvoj estas recepto por konstanta lingva malsekureco aŭ rekta lingva subpremado ĉe granda parto de la monda loĝantaro.

Tiu nova argumentado taŭgas precipe en politikaj kaj juraj debatoj, en kontaktoj kun UNO, UNESKO, Eŭropa Unio, ktp. Oni scias, ke en tiuj organizaĵoj la angla ĉefrolas malfavore al aliaj oficialaj lingvoj. Tiu fenomeno nomiĝas lingva diskriminacio, termino bone konata. Tuta alianco batalas kontraŭ ĝi, ankaŭ ni, ĉar ni kredas, ke esperanto kontribuas al lingva egaleco.

Plia argumento, kiun homoj komprenas, estas la ekonomia flanko de la internacia komunikado, kiu estas ege multekosta kaj arkaika. Oni povus ŝpari gigantajn sumojn en la lernado kaj uzado de fremdaj lingvoj. Konvenas atentigi pri intervjuo de François Grin, profesoro en la universitato de Ĝenevo, aperinta en *Le Temps* la 22-an de junio 2005. Li konsilas la francan registaron pri lingvopolitiko, nome pri la kostoj de la instruado de fremdaj lingvoj. Li prikalkulis tri modelojn: la anglan kiel mondlingvo, la plurlingvismon en Eŭropo kaj esperanton kiel interlingvo. La rezulto estas por ni ege flata.

Li diris france: „D’un point de vue purement rationnel, l’espéranto offre la solution idéale: la moins chère, notamment parce qu’on dépenserait moins pour apprendre une langue infiniment plus facile que l’anglais. Avec l’espéranto, l’Europe économiserait 25 milliards par an. C’est aussi la solution la plus équitable, puisque tout le monde serait sur pied d’égalité. Et c’est une voie qui n’écrase pas les cultures européennes. D’un autre côté, la voie de l’espéranto semble aujourd’hui bien improbable, car elle suscite d’étonnantes réactions de rejet. Pour qu’elle soit réalisable, il faudrait que tous les pays européens s’accordent pour se lancer dans un projet à long terme...”

Ankaŭ la germana profesoro Selten, nobelpremiito, faris studojn pri la kostoj de la europa *ne-komunikado*. Ili aperis en esperanto. Li kredas, ke la propedeŭtika valoro de esperanto povus tenti la homojn lerni esperanton. Kiam ili konstatos, ke la penoj estas relative malgrandaj kaj ke eblos facile interkompreniĝi, multaj homoj transirus al esperanto. Tio estas la konkludo de optimista ekonomiisto.

Nu, por interesuloj gravas antaŭ ĉio la konkretaj avantaĝoj, kiujn donas esperanto. Ni ne plu vivas en la pionira periodo, kiam oni lernis esperanton eŭfore pro idealismo. Materialismo karakterizas la hodiaŭan homon. Esperanto nun tiom disvolviĝis, ke ĝi peras avantaĝojn. Tio plej multe instigas homojn lerni esperanton.

Finfine mi rekomendas ĉiam atentigi pri la plusoj de esperanto kompare al la angla.

- Pli facila kaj rapida lernado
- Politike neŭtrala kaj supernacia
- Ebligas samnivelan komunikadon
- Peras unikan amikecan internacian kunvivadon

Tiuj plusoj spegulas la specialajn ecojn de esperanto kompare al iu ajn nacia lingvo. Ili estas la atutoj en la informado kaj difinas nian niĉon en la lingvomerkato.

Mi opinias, ke ekzistas bonaj argumentoj pledi por esperanto, ankaŭ en tempo kiam la angla hegemonias, sed necesas procedi metode. Ju pli ni konas la faktojn des pli ni povas konvinki homojn.

Antologio XL

François Grin

Doktoro pri ekonomikaj sciencoj, Lernejo pri tradukado de la ĝeneva universitato

L'enseignement des langues étrangères comme politique publique et le "scénario espéranto" (2005)

Enkonduko:

Esplori la kompleksajn rilatojn inter ekonomio, lingvoj kaj edukado estas scienca kampo, pri kiu L'Observatoire « économie langues formation » (élf) estas taskita okupiĝi kadre de la Lernejo pri tradukado de la ĝeneva universitato ekde aŭtuno 2003. Por la esplorkampo de la Observejo « ekonomiko lingvoj edukado » ekonomiko gravas pro tri kialoj. Unue la ekonomiaj procezoj influas la reciprokan pozicion de lingvoj kaj ilian rolon en la socio; tio okazas, ekzemple, per la procezoj de dinamiko de lingvoj. Due lingvoj influas ekonomion, ekzemple ĉar ili estas formo de investo en homan kapitalon. Trie la administrado de la diverseco necesas komparadon de la avantaĝoj kaj malavantaĝoj de pluraj alternativoj: ankaŭ ĉi-kaze temas pri tipa ekonomika rezonado. Sekve la tri vortoj 'ekonomiko', 'lingvoj' kaj 'edukado' intime rilatas unu al la alia. Tiuj rilatoj iĝas pli kaj pli gravaj, ĉar la lingvodiverseco iĝas pli kaj pli videbla en nuntempaj socioj.

Pri la projekto de élf respondecas profesoro François Grin (*1959), kiu estas doktoro pri ekonomikaj sciencoj (ĝeneva universitato, 1989). Li fakiĝis pri ekonomio de la edukado, ekonomio de la lingvo kaj evaluado de publikaj politikoj sur tiuj kampoj. Li gvidis plurajn esplor-projektojn kaj plenumis mandatojn kiel konsilanto i.a. ĉe registaroj lokaj kaj naciaj kaj ĉe internaciaj organizaĵoj kiel Eŭropa Konsilio, Eŭropa Komisiono, Monda Banko k.a. Sur la interlingvistika tereno li plenumas la funkcion de membro de la scienca komitato de la revuo *Language Problems and Language Planning (LPLP)*, sed ankaŭ de *Language Policy, Critical Inquiry in Language Studies, Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe, DiversCités Langues*. Inter multaj gravaj funkcioj li estas ekde 2001 ankaŭ membro de la Delegacio pri franca lingvo (DLF) de Romanda Svislando. François Grin, aŭtoro de ĉirkaŭ 170 publikaĵoj, laboras kiel kundirektoro de Service de la recherche en éducation (SRED) de la ĝeneva kanton kaj okupas kiel profesoro la katedron pri ekonomiko en la Lernejo pri tradukado (ETI) de la ĝeneva universitato.

Pli vastan atenton inter la e-istaro Grin provokis, kiam en 2005 (22.5.) estis publikigita en la ĝeneva gazeto *Le Temps* la kontribuado *Anglais, « la mauvaise solution »*. Antaŭ la publikigo de la ĉi-koncerna scienca dokumento, Grin klarigis en intervjuo, ke li venis al la konkludo pere de siaj esploroj, ke Eo (scenaro 3), kompare kun la opcioj « ĉio-nur-angla » (scenaro 1) kaj « plurlingvismo » (scenaro 2), estus la solvo plej ideala de la lingvo-problemo en Eŭropo, ĉar malmultekosta kaj justa. Pli detale li prezentis tiun tezon okaze de la 4a Nitobe-Simpozio en Vilno, Litovio, en somero de la sama jaro.

La raporto, el kiu ĉi-sekve estas aperigita la enkonduko kaj kelkaj alineoj, kiuj enhavas pritaksojn pri Eo, estis ellaborita laŭ mendo de Haut Conseil de l'évaluation de l'école (Alta Konsilio pri la taksado de la instrusistemo) kadre de la Ministerio pri nacia edukado de Francio. Ĝi estis finverkita en septembro 2005 kaj publikigita en oktobro 2005 sur ĝiaj retpaĝoj. La studo provas instigi al pensado, en kelkaj paĝoj, pri la fremdlingva lernado, emfazante ofte malatentitajn flankojn de la problemaro. Kio ankoraŭ ŝajnas manki en ĉi tiu kunteksto estas la analizado de la intereso, bazita sur la analizo de politikoj: kiujn fremdajn lingvojn instrui, kial, kaj en kiuj cirkonstancoj? Tiuj estas la demandoj, kiujn la

nuna studo pritraktas, apogante sin sur la lingvo-ekonomio kaj sur la taksado de lingvaj politikoj. La aŭtoro avertas, ke la demandoj estas kompleksaj kaj ke ilia pritraktado prezentas exploreman karakteron kaj certe meritus pli fundan kaj longdaŭran esploradon. Tial François Grin atentigas, ke oni konsideru tiun raporton kiel unuan ĉirkaŭpromenon. (Ĉerpaĵoj el la retpaĝo de élf kaj el la traduk-retujo de UEA/TEJO, kun korektetoj de A. Künzli)

Originala teksto en la franca lingvo kaj traduko en Esperanto:

L'enseignement des langues étrangères comme politique publique	Fremdlingvo-instruado kiel publika politiko
<p>Ce rapport aborde la question de l'enseignement des langues étrangères comme une forme de politique publique. Dans cette optique, cet enseignement est l'instrument d'une politique linguistique qui se situe à un niveau plus général. Les questions principales n'y sont donc pas d'ordre pédagogique ou organisationnel; il s'agit plutôt de savoir quelles langues étrangères enseigner, et pour quelles raisons. On s'écarte donc ici des démarches usuelles en la matière, qu'elles soient basées sur des considérations pédagogiques, juridiques, politiques, historiques, ou sociolinguistiques. L'application d'une approche intégrée de type « analyse de politiques » à la question de l'enseignement des langues étrangères constitue un développement nouveau. La présente étude a donc un caractère exploratoire, et les estimations qu'elle livre dans le chapitre 6 sont inédites.</p>	<p>Ĉi tiu raporto ekstraktas la problemaron de la fremdaj lingvoj kiel formo de publika politiko. Laŭ tiu vidpunkto, tiu instruado estas instrumento de lingva politiko, kiu troviĝas je pli ĝenerala nivelo. Ĉi tie, la ĉefaj demandoj ne temas pri pedagogio aŭ organizado; anstataŭe, temas pri kiujn fremdajn lingvojn instrui, kaj pro kiuj motivoj. Oni do flankenlasas la kutimajn klopodojn, kiuj baziĝas sur pedagogiaj, juraj, politikaj, historiaj aŭ sociolingvistikaj konsideroj. La uzo de integrita ekstraktado pri la fremdlingva instruado, laŭ modelo de « analizo de politikoj », ne estis jam provita. Pro tio, la nuna studo havas esploran karakteron, kaj la taksadoj, kiujn ĝi disponigas en ĉapitro 6, neniam estis publikigitaj.</p>
<p>L'économie des langues et l'évaluation des politiques linguistiques sont les champs de spécialisation les plus directement pertinents pour aborder de telles questions. En même temps, l'analyse doit s'appuyer sur des</p>	<p>Lingvo-ekonomio kaj taksado de lingvaj politikoj estas fakoj plej esencaj por ekstudu tiun problemaron.</p> <p>Samtempe, la analizo devas apogi sin sur konceptoj disvolvigitaj en aliaj fakoj, nome soci-lingvistiko, juro kaj normiga politika teorio.</p> <p>Sekve, la eblaj lingvaj politikoj (kun iliaj konsekvencoj pri lingvo-instruado) povas esti komparitaj laŭ atribuo kaj distribuo de rimedoj,</p>

<p>concepts développés dans d'autres disciplines, notamment la sociolinguistique, le droit et la théorie politique normative.</p> <p>Les politiques linguistiques envisageables (avec leurs conséquences en matière d'enseignement des langues) peuvent donc être comparées en termes d'allocation et de distribution des ressources, c'est-à-dire en termes d'efficience et d'équité. Il faut souligner qu'en égard à l'omniprésence de la langue dans l'activité humaine, la notion d'efficience doit nécessairement être prise dans un sens large, en tenant compte non seulement des valeurs marchandes, mais aussi des valeurs non-marchandes.</p> <p>Étant donné la rareté des données appropriées et (en général) la dispersion des cadres d'analyse, l'argumentation en faveur de l'enseignement de telle ou telle langue étrangère se limite souvent aux différentiels salariaux nets provenant de la maîtrise de cette langue. Bien qu'elle ne soit pas suffisante, une telle approche est pertinente en tant qu'élément d'un exercice d'évaluation plus vaste. Les données permettant d'évaluer, à l'aide d'équations de revenu, la valeur des compétences en langues étrangères, sont cependant fort rares, y compris en Europe. Les données suisses indiquent que les taux de rendement privés des compétences en anglais sont très élevés, mais que ceci s'applique aussi au français ou à l'allemand appris à titre de langue étrangère. La combinaison de ces chiffres avec les dépenses pour l'enseignement de ces langues permet de calculer des taux de rendement sociaux.</p> <p>Les données suisses montrent que ces taux sont également élevés et soutiennent avantageusement la comparaison avec le rendement des placements financiers.</p> <p>Cependant, de tels résultats ne suffisent pas à</p>	<p>alivorte, laŭ efikeco kaj justeco. Ĉar lingvo ĉieas en homaj aktivecoj, indas substreki, ke la termino « efikeco » devas esti pli vaste komprenita, enkalkulante ne nur komercajn valorojn, sed ankaŭ nekomecajn.</p> <p>Konsiderante, ke raras konvenaj informoj kaj (ĝenerale) diversas analizo-kampoj, la argumentaro favore al la instruado de ajna lingvo ofte limiĝas al la aldonaj monaj profitoj, kiuj rezultas de la regado de tiu lingvo. Kvankam ne sufiĉa, tiu ekstraktado tamen necesas kaj ĝi partoprenas al pli vasta pritrakto. Ankaŭ raras la informoj, kiuj permesas taksii, helpe de ekvacioj pri profito, la valoron de fremdlingvaj kompetentoj, eĉ ene de Eŭropo. La svisaj statistikoj montras, ke la individuaj profitoj, kiuj rezultas de kompetentoj pri la angla, estas tre altaj, sed tio ankaŭ veras por la franca aŭ la germana, lernitaj kiel dua lingvo. La komparo de tiuj statistikoj al la elspezoj por la instruado de tiuj lingvoj ebligas kalkuli la netan profiton por la socio.</p> <p>La svisaj statistikoj montras, ke tiuj altaj profitoj kompareblas kun la profitoj de financaj investaĵoj.</p> <p>Tamen, tiaj rezultoj ne sufiĉas por difini politikon pri lernado de fremdaj lingvoj, ne nur ĉar mankas informoj, sed ankaŭ ĉar ili ne permesas prognozi la evoluon de tiuj profitoj. Efektive estas kredeble, ke la profitoj donitaj pro kono de la angla malaltiĝos laŭgrade, kiam la lingvaj kompetentoj banaliĝos.</p> <p>La informoj, kiujn oni disponas pri la manieroj mone valorigi la fremdlingvajn kompetentecojn ene de entreprenoj, relative malmultas, kaj precipe, estas malprecizegaj; la kaŭzo de tio eble estas, ke manke de analiza referenco-kadro, la surlokaj enketoj arigas informojn sen ajna difinita celo. Nuntempe, eĉ se iuj ciferoj liveras iom da aldonaj utilaj informoj pri la uzo aŭ valorigo de la lingvaj kompetentecoj en entreprenoj, tio ne permesas difini la celojn kaj la prioritatojn de politiko pri instruado de fremdaj lingvoj.</p>
--	--

<p>orienter une politique d'enseignement des langues étrangères, non seulement en raison de leur caractère partiel, mais aussi parce qu'ils ne disent rien sur l'évolution future de ces taux de rendement. De fait, il est plausible que les taux de rendement des compétences en anglais s'érodent à mesure que ces compétences se banalisent.</p>	<p>La analizo ne povas limiĝi al serĉado de tiuj celoj kaj prioritatoj ekde iu situacio, ĉar la orientiĝoj de eduko-politiko daŭre ŝanĝas la kadron, kie la diversaj fremdaj lingvoj riveliĝas plimalpli utilaj. Sekve, ne eblas kontentige pritrakti la problemon kaj proponi rekomendojn, sen alfronti la malfacilan temon de la lingvo-dinamiko. Malgraŭ la fakto, ke ĝenerala teorio pri lingvo-dinamiko ne ekzistas hodiaŭ, tamen ekzistas pri tio gravaj elementoj en faka literaturo. Bedaŭrinde, tiuj verkoj ofte estas ege teknikaj kaj abstraktaj, ekzemple uzante la ludteorion. Por klarigi la procezon de lingvo-dinamiko, oni povas uzi simplan kaj efikan modelon, kiu kombinas du agpovojn (« uzebleco » kaj « minimumo-maksimigo »). Tiu modelo antaŭvidas, en la nuna eŭropa kunteksto, rapidigita konverĝo al lingva hegemonio de la angla. Tamen, tia evoluo montriĝas malefika pri atribuo de rimedoj, maljusta pri distribuo de rimedoj, danĝera por la lingva kaj kultura diverseco, kaj prizorga pro ĝiaj geopolitikaj sekvoj. Necesas do ekzameni la alternativojn al tia scenaro.</p>
<p>Les informations dont on dispose sur les modalités de valorisation, au sein des entreprises, des compétences en langues étrangères, sont relativement peu nombreuses et surtout très vagues; ceci provient sans doute du fait qu'en l'absence d'un cadre analytique de référence, les enquêtes de terrain récoltent des informations sans objectif bien défini. À l'heure actuelle, même si certains chiffres fournissent des apports d'information utiles, ce n'est pas à partir de données sur l'usage ou la valorisation des compétences linguistiques dans les entreprises que l'on peut définir les buts et les priorités d'une politique d'enseignement des langues étrangères.</p>	<p>Tri scenaroj estos analizitaj: la « <i>ĉio-nur-angla</i> » (scenaro 1); la « <i>plurlingvismo</i> » (scenaro 2); kaj « <i>esperanto</i> » (scenaro 3). Tiuj tri scenaroj kompreneble povus havi la celon de pli detala analizo, kaj esti kombinitaj kadre de strategia ekstrakto de la lingva politiko. La emfazo ne situiĝas sur la implicoj de la efektivigo de tiuj scenaroj, sed sur ilia komparo laŭ efikeco kaj egalrajteco. Konsidere la novecon de la analizo-kadro kaj la manko de taŭgaj informoj, la taksado povas esti nur proksimuma kaj nur celas disponigi skalojn de grandeco; laŭ mia opinio, tio tamen estas la unua fojo, ke oni provas kalkuli la netajn transpagojn, de kiuj profitas angleparolantaj landoj pro la elstareco de la angla, kompare al la ŝparoj pro la elekto de alia scenaro. Ne estas bezonate diri ke, ne la angla lingvo mem kulpas, sed la lingva hegemonio, kiu ajn lando aŭ grupo de landoj profitas ĝin. La ĉefaj rezultoj de la komparo inter tiuj scenaroj jenas:</p>
<p>L'analyse ne peut pas se contenter de chercher à déterminer ces buts et ces priorités à partir d'une situation donnée, car les orientations de politique éducative contribuent à modifier le cadre dans lequel différentes langues étrangères s'avèrent plus ou moins utiles. Par conséquent, il n'est pas possible de traiter valablement la question et d'émettre des recommandations sans aborder le thème difficile de la dynamique des langues. S'il n'existe toujours pas, à l'heure actuelle, de théorie générale de la dynamique des langues, il en existe des éléments importants dans la littérature spécialisée. Toutefois, ces travaux sont souvent très techniques et abstraits, recourant par exemple à la théorie des jeux. Pour rendre compte des processus de dynamique des langues, on peut néanmoins faire appel à un modèle simple et efficace qui</p>	

<p>combine deux forces (« l'utilisabilité » et le « maximin »). Ce modèle prédit, dans le contexte européen actuel, une convergence accélérée vers une hégémonie linguistique exercée par l'anglais. Une telle évolution, cependant, s'avère inefficace en termes d'allocation des ressources, injuste en termes de distribution des ressources, dangereuse pour la diversité linguistique et culturelle, et préoccupante quant à ses implications géopolitiques. Il est donc nécessaire d'examiner des alternatives à un tel scénario.</p>	<p>1) Britio gajnas nete almenaŭ 10 miliardojn da eŭroj jare, pro la nuna domino de la angla;</p> <p>2) se oni konsideras la multobligan efikon de iuj komponantoj de tiu sumo, kaj de la rendimento de la kapitalo, kiun la angleparolantaj landoj povas, pro la privilegia pozicio de ilia lingvo, investi aliloke, tiu sumo atingas 17 ĝis 18 miliardojn da eŭroj jare;</p>
<p>Trois scénarios sont examinés: le « tout-à-l'anglais » (scénario 1); le « plurilinguisme » (scénario 2); et « l'espéranto » (scénario 3). Ces trois scénarios pourraient bien entendu faire l'objet d'une analyse beaucoup plus détaillée, et être combinés les uns aux autres dans le cadre d'une approche stratégique à la politique linguistique. L'accent est mis ici non pas sur les implications de la mise en oeuvre de ces scénarios, mais sur leur comparaison en termes d'efficience et d'équité. Vu la nouveauté du cadre d'analyse et l'absence de données ad hoc, l'estimation ne peut être qu'approximative et elle ne vise qu'à fournir des ordres de grandeur; c'est toutefois, à ma connaissance, la première fois que l'on tente de chiffrer les transferts nets dont bénéficient les pays anglophones du fait de la présence de l'anglais, et les économies qui seraient réalisées en cas de passage à un autre scénario. Il va de soi que ce n'est pas la langue anglaise en tant que telle qui est en cause, mais l'hégémonie linguistique, quel que soit le pays ou le groupe de pays qui en bénéficie. Les principaux résultats de la comparaison entre scénarios sont les suivants:</p>	<p>3) tiu kvanto sendube estus pli alta, se la hegemonio de tiu lingvo estus fortigita pro la prioritato, kiun aliaj landoj konsentus doni al ĝi, interalie en la kadro de iliaj respektivaj eduko-politikoj.</p> <p>4) tiu kvanto ne konsideras la diversajn simbolajn efikojn (kiel la avantaĝo, kiun ĝuas la denaskaj parolantoj de hegemonia lingvo dum ajna situacio de traktado aŭ konflikto okazinta en ilia lingvo); verdire, tiuj simbolaj efikoj eble havas ankaŭ materialajn kaj financajn konsekvencojn.</p> <p>5) la scenaro « plurlingvismo » (kiu, praktike, povas alpreni tre malsimilajn formojn, inter kiuj unu estas analizita ĉi tie) ne malpliigas la kostojn, sed la malekvilibron inter lingvouzantoj; tamen, konsiderinte la rolantajn potencojn pri la lingva dinamiko, ĝi prezentas iun riskon de malstabileco, kaj postulas aron da akompanarangaĵoj por esti eltenebla.</p> <p>6) la scenaro « esperanto » montriĝas la plej avantaĝa, ĉar ĝi konvertiĝus al neta ŝparo, por Francio, de almenaŭ 5,4 miliardojn da eŭroj jare, kaj nete, por la tuta EU (Britio kaj Irlando inkluzive), de ĉirkaŭ 25 miliardoj da eŭroj jare.</p>
<p>1) le Royaume-Uni gagne, à titre net, au minimum 10 milliards d'Euros par année du fait de la dominance actuelle de l'anglais;</p> <p>2) si l'on tient compte de l'effet multiplicateur</p>	<p>La oftaj rifuzreagoj kontraŭ esperanto faras la scenaron 3 neefektivebla en mallonga tempolimo. Aliflanke, oni povas rekomendi ĝin, en la kadro de longdaŭra strategio, kiun oni povas starigi ene de unu generacio.</p> <p>Du kondiĉoj tamen nepras por ĝia sukceso: unue</p>

<p>de certaines composantes de cette somme, ainsi que du rendement des fonds que les pays anglophones peuvent, du fait de la position privilégiée de leur langue, investir ailleurs, ce total est de 17 à 18 milliards d'Euros par année;</p> <p>3) ce chiffre serait certainement plus élevé si l'hégémonie de cette langue venait à être renforcée par une priorité que lui concéderaient d'autres États, notamment dans le cadre de leurs politiques éducatives respectives;</p> <p>4) ce chiffre ne tient pas compte de différents effets symboliques (comme l'avantage dont jouissent les locuteurs natifs de la langue hégémonique dans toute situation de négociation ou de conflit se déroulant dans leur langue); cependant, ces effets symboliques ont sans doute aussi des répercussions matérielles et financières;</p> <p>5) le scénario « plurilingue » (qui peut, en pratique, revêtir des formes très différentes, dont une est analysée ici) ne réduit pas les coûts, mais les inégalités entre locuteurs; toutefois, étant donné les forces à l'oeuvre dans la dynamique des langues, il présente un risque certain d'instabilité, et exige tout un train de mesures d'accompagnement pour être viable;</p> <p>6) le scénario « espéranto » apparaît comme le plus avantageux, car il se traduirait par une économie nette, pour la France, de près de 5,4 milliards d'Euros par année et, à titre net pour l'Europe entière (Royaume-Uni et Irlande compris), d'environ 25 milliards d'Euros annuellement.</p> <p>Les fréquentes réactions de rejet à l'égard de l'espéranto rendent impraticable la mise en</p>	<p>grandega informkampanjo, por venki la antaŭjuĝojn pri tiu lingvo — kaj kiuj ĝenerale baziĝas sur simpla ignorado — kaj helpi la evoluon de la pensmaniero; due, reala kunordigado inter la ŝtatoj por la komuna efektivigo de tia scenaro. Okdek kvin procentoj de la loĝantaro de EU-25 tiras tujan kaj evidentan profiton en tio, eĉ sen konsideri la riskojn politikajn kaj kulturajn kaŭzitajn de lingva hegemonio.</p> <p>En mallonga aŭ meze longa tempolimo, la scenaro 2, t.e. tiu de « plurlingvismo », estas preferebla, nur ĉar ĝi ĝuas pli grandan politikan akcepton.</p> <p>Se ĝi ne estas malpli kosta, koncerne rektajn kostojn, ol la nuna solvo aŭ ol tiu de la scenaro 1 (« ĉio-nur-angla »), ĝi konsiderinde malaltigas la maljustajn transpagojn, kiuj estas konsekvenco de la 1-a scenaro. Aldone, tio eble estas la scenaro, kiu akordiĝas al la ideo de EU konstruita sur la diverseco de lingvoj kaj kulturoj, kion oni ofte aŭdas en la paroloj de komunumaj oficialuloj. Tiu 2-a scenaro tamen entenas riskojn malstabiliĝi kaj erodi favore al la angla, kio donas argumenton favore al la 3-a scenaro. Tamen, se la akompano-dispozicioj povas daŭre garantii plurlingvismon, la dua scenaro povas esti longtempa strategio.</p> <p>(Provizora Esperanto-traduko)</p>
---	---

l'espéranto rendent impraticable la mise en oeuvre à court terme du scénario 3. Il peut par contre être recommandé dans le cadre d'une stratégie de long terme à mettre en place sur une génération. Deux conditions sont toutefois critiques pour son succès: premièrement, un très gros effort d'information, afin de surmonter les préventions qui entourent cette langue — et qui sont en général basées sur la simple ignorance — et d'aider les mentalités à évoluer; deuxièmement, une véritable coordination entre États en vue de la mise en oeuvre commune d'un tel scénario. Quarante-cinq pour cent de la population de l'Europe des 25 y a un intérêt direct et évident, indépendamment des risques politiques et culturels que comporte l'hégémonie linguistique;

À court et moyen terme, le scénario 2, c'est-à-dire celui du « plurilinguisme », est préférable, ne serait-ce que parce qu'il jouit d'une plus grande acceptabilité politique;

S'il n'est pas meilleur marché, en termes de coûts directs, que la formule actuelle ou que le scénario 1 (le « tout-à-l'anglais »), il réduit considérablement les transferts contraires à l'équité que le scénario 1 entraîne. Qui plus est, c'est sans doute le scénario le plus conforme à l'idée d'une Europe bâtie sur la diversité des langues et des cultures, comme l'invoque fréquemment le discours de l'officialité communautaire. Ce scénario 2 comporte pourtant des risques d'instabilité et d'érosion en faveur de l'anglais, ce qui constitue un argument en faveur du scénario 3. Toutefois, si des mesures d'accompagnement peuvent garantir la stabilité à long terme d'un véritable plurilinguisme, le scénario 2 peut constituer une stratégie de long terme.

6.2. Les environnements linguistiques

(...)

La solution « espéranto » correspond au régime « synarchique ». On pourrait penser, à première vue, qu'il ne s'agit que de remplacer l'anglais par l'espéranto, et qu'il s'agit d'un « tout-à-l'espéranto » plutôt que d'un « tout-à-l'anglais ». Malgré cette ressemblance de surface, les différences entre les deux environnements linguistiques sont de taille. Premièrement, comme on l'a déjà relevé dans la section 5.4, l'usage de l'espéranto fait disparaître d'un seul coup tous les transferts inévitables auxquels donne lieu le « tout-à-l'anglais »; cela s'applique également à « l'effet de légitimation » ou « effet rhétorique » que je renonce ici à quantifier; l'importance symbolique de cet effet, répétons-le, demeure toutefois majeure. Nous aurons l'occasion d'y revenir dans la section suivante. Deuxièmement, l'apprentissage de l'espéranto est considérablement plus rapide que celui de toute autre langue et, à des degrés divers, cette supériorité se manifeste indépendamment de la langue maternelle de l'apprenant. Elle est peut-être plus évidente pour les personnes qui ont pour langue maternelle une langue latine, mais elle existe aussi pour ceux dont la langue maternelle est germanique ou slave, voire non indo-européenne, malgré un vocabulaire d'origine essentiellement indo-européenne (Piron, 1994; Flochon, 2000). Troisièmement, comme l'espéranto n'est la langue de personne et, de ce fait, aisément langue de tout le monde (Mullarney, 1999), sa diffusion est moins menaçante pour les actuelles langues de l'Europe que ne l'est la diffusion de l'anglais.

6.3. Les bénéfices

(...)

En effet, un autre point qu'il importe de souligner ici est que ce qui différencie les scénarios du « tout-à-l'anglais », du plurilinguisme ou de l'espéranto, c'est que selon celui que l'on retient, on ne construit évidemment pas la même Europe. Le scénario plurilingue est celui qui, *a priori*, reflète le mieux l'idéal de préservation de la diversité linguistique européenne, puisqu'il garantit (moyennant quelques aménagements sur lesquels nous revenons plus loin) une utilisation constante de plusieurs langues et une confrontation plus quotidienne de chacun avec la pluralité des langues et des cultures; nul, même né anglophone, francophone ou germanophone, ne peut se permettre d'y rester unilingue. Le scénario « espéranto » vient à cet égard en second, car du fait même de sa non-association avec telle ou telle sphère linguistique et culturelle, il laisse plus de champ libre à l'expression de toutes, et cela, sur un pied d'égalité. Le « tout-à-l'anglais » arriverait au troisième rang, car sa diffusion n'est pas sans exercer de fortes pressions sur les autres langues, au détriment, peut-être, de leur créativité scientifique (Durand, 2001) ou intellectuelle

6.4. Les politiques d'enseignement et leurs coûts (...)

(...)

Les scénarios 1 et 2 ont donc le même coût (...). Le scénario 3, par contre, présente un coût moindre, puisque l'atteinte d'un certain niveau de compétence en espéranto est nettement plus rapide que pour toute autre langue, et la littérature est à cet égard unanime. Ainsi, Flochon (2000: 109) note que « *l'Institut de pédagogie cybernétique de Paderborn (Allemagne) a comparé les durées d'apprentissage de plusieurs groupes d'élèves francophones, de niveau baccalauréat, pour atteindre un niveau dit 'standard' et comparable dans quatre langues différentes: l'espéranto, l'anglais, l'allemand et l'italien. Les résultats sont les suivants: pour atteindre ce niveau, 2000 heures d'études de l'allemand produisaient un niveau linguistique équivalent à 1500 heures d'étude de l'anglais, 1000 heures d'étude de l'italien et... 150 heures d'étude de l'espéranto. Sans commentaire* ». D'autres estimations éparses dans la littérature confirment l'atteinte plus rapide de compétences en langue-cible en espéranto que dans toutes les autres langues avec lesquelles la comparaison était faite (Ministère de l'instruction publique [Italie], 1995) ainsi que les avantages propédeutiques de la langue (Corsetti et La Torre, 1995). Dans ce qui suit, j'ai opté pour la plus grande prudence en admettant un ratio de un à trois. Ainsi, l'investissement nécessaire pour assurer aux élèves français un niveau donné de compétence en espéranto représente un tiers de celui qui est nécessaire pour les doter d'un niveau similaire dans toute autre langue.

L'économie d'effort du passage à l'espéranto affecterait la première langue étrangère, pour laquelle on consent (dans le système français pris ici comme référence) environ les trois quarts de l'effort total d'enseignement des langues étrangères.

(...) mais alors, le niveau de compétence atteint en espéranto sera nécessairement et strictement supérieur à celui qui est atteint dans d'autres langues, y compris dans la langue actuellement choisie comme première langue étrangère.

7.1. Stratégie de long terme (...)

(...)

La mise en place du scénario 3 n'est envisageable que sous trois conditions. La première relève de l'intendance et ne pose pas de problème majeur;

[...] les deux autres sont plus difficiles, mais comme on a pu le voir, l'ampleur des enjeux financiers et symboliques est en rapport avec la difficulté de ces défis [...];

[...] On passera rapidement sur la question de la formation des enseignants. Si le scénario est conçu pour être mis en place petit à petit en l'espace d'une génération, on a amplement le temps nécessaire pour former des enseignants en nombre suffisant. Je me bornerai donc à citer ici Haszpra, étant entendu que la question mériterait, le cas échéant, d'être traitée de façon considérablement plus détaillée: « [les

professeurs d'espéranto] peuvent être formés très rapidement à partir de l'effectif actuel de professeurs [de langues]. Les professeurs de langue ont une compétence d'apprentissage des langues supérieure à la moyenne et sont déjà formés à la méthodologie de l'enseignement des langues. Pour eux, un cours d'espéranto de 200 heures est à l'évidence plus que suffisant pour qu'ils deviennent capables de commencer à l'enseigner [...]. Les expériences faites en Europe de l'Est ont montré qu'après les changements politiques survenus aux alentours de 1990, de nombreux professeurs de russe ont appris une autre langue et, après un laps de temps relativement court, étaient capables d'enseigner l'anglais, l'allemand, ou le français au niveau requis. Enfin, un professeur peut enseigner l'espéranto à près de dix fois plus d'élèves qu'une autre langue, car le temps d'apprentissage nécessaire est dix fois plus court [on retrouve donc ici le ratio de 1:10 signalé au chapitre précédent—FG]. On peut en dire autant de l'enseignement de l'espéranto aux adultes [qui] pourraient consacrer le temps requis à l'apprentissage de l'espéranto alors qu'ils n'arriveraient que difficilement à trouver assez de temps pour apprendre une langue naturelle ». Sans même tabler sur ce fameux rapport de 1 à 10, il est plus que probable que la formation des formateurs ne constitue pas un obstacle au scénario 3.

La deuxième condition est que l'on parvienne à surmonter toutes sortes de préventions fort répandues. Ceci exige un très gros effort d'information (au public, aux politiques, aux administrations, aux médias, aux décideurs du secteur privé) [...]

Sans doute faut-il, pour cela, combattre nombre de préjugés — mais comme le dit Pool: « La langue est un domaine dans lequel tant les spécialistes que les laïcs semblent avoir des croyances extraordinairement obstinées ». Peut-être faut-il mettre en évidence les ressorts d'une forme d'aliénation linguistique déjà identifiée, voici fort longtemps, par Gobard (1976). Cela dit, il n'est nul besoin, pour proposer une politique de gestion de la diversité accordant à l'espéranto une place centrale, de se référer à la notion d'impérialisme (comme le fait Bernard Cassen dans le Monde Diplomatique de janvier 2005). Même si l'utilisation de ce concept peut éclairer d'un jour fort intéressant la macro-dynamique des langues et certains de ses rouages institutionnels (comme le montre Phillipson, 1992), elle n'est pas nécessaire, car pour aboutir à recommander le scénario 3, il suffit, comme on vient de le faire, de procéder à quelques estimations des coûts. La prise en compte de l'équité ne peut que renforcer cette conclusion. Cependant, il n'est peut-être pas non plus inutile de réfléchir à la fascination qu'exerce le pouvoir, et de retourner au Discours de la servitude volontaire d'Étienne de La Boétie. Ce travail de fond sur l'information et sur les mentalités peut naturellement s'appuyer sur les faits et chiffres rapportés dans cette étude et la littérature à laquelle elle se réfère. Il reste cependant un considérable travail d'analyse et de traitement des faits à réaliser. Il n'y a pas lieu de s'attarder ici sur certaines objections classiques déjà amplement réfutées ailleurs (Fettes, 1991; Piron, 1994; Grin, 2004c); à ma connaissance, toutefois, on ne dispose pas encore d'un argumentaire par rapport à la question de l'investissement déjà réalisé, non seulement en termes d'apprentissage effectué, mais aussi en termes de documents (en anglais) déjà stockés sous différentes formes. En effet, le contre-argument parfois entendu est celui que tout l'investissement déjà réalisé risquerait d'être perdu. Il n'est pas particulièrement difficile de réfuter cette objection, ne serait-ce qu'en recourant à certaines analogies:

Aurait-on dû, sous prétexte de coût, renoncer à passer au système métrique (comme les États-Unis, qui pratiquent toujours le système de mesure appelé, cela ne s'invente pas, « imperial ») ? Le passage à l'Euro aurait-il dû être refusé en raison des habitudes prises par les consommateurs et les entreprises, ou de

l'existence des livres comptables tenus dans les monnaies nationales respectives ? Aurait-on dû renoncer à l'informatique parce que les machines à écrire devenaient inutiles ? De fait, toute innovation, tout changement, suppose des fonds perdus [...];

[...] Il faut prévoir une période de transition pendant laquelle des personnes ayant acquis l'anglais comme première ou deuxième langue étrangère devraient bénéficier d'un soutien particulier pour apprendre l'espéranto. Vu l'accessibilité de cette langue, l'investissement nécessaire à leur permettre de maîtriser l'espéranto au moins au niveau où elles maîtrisent actuellement l'anglais serait modeste.

Le problème relève aussi, bien entendu, de la coordination au niveau européen, et plus particulièrement entre États membres. Ceux-ci demeurent souverains en matière éducative et sont certainement appelés à le rester longtemps. C'est donc au niveau de la coordination entre États que doit être réglée la question suivante. En l'absence de coordination, tout État est incité à adopter des politiques éducatives dont il espère qu'elles favoriseront la réussite économique de leurs citoyens, voire lui donneront un avantage concurrentiel sur le vaste marché du travail européen. Dès lors, si un pays se lançait seul dans le scénario 3, et même si l'opinion était largement acquise à une telle entreprise, les résultats seraient catastrophiques pour lui: ils reviendraient à isoler le pays et ses résidents du reste de l'Europe, et supposeraient l'investissement dans des compétences linguistiques sans aucune valeur marchande. Les ressortissants d'autres États qui continueraient à enseigner prioritairement l'anglais verraient, toutes autres choses égales par ailleurs, la rentabilité de leurs compétences en anglais augmenter. On a vu (...) que cet avantage est peut-être voué à l'érosion, mais nul ne s'en inquiète encore [...]

Par contre, tout change si les États entament une réflexion conjointe sur leur intérêt commun, et si la plupart des pays adoptent ensemble le scénario 3. En l'espace d'une génération, des transferts injustes de milliards d'Euros peuvent être éliminés, et à l'échelle de l'Union Européenne, une économie nette de l'ordre de 25 milliards d'Euros annuellement peut être réalisée. À titre de comparaison, l'intégralité des dépenses budgétées pour 2005 par l'Union Européenne est de 116,55 milliards d'Euros. On voit mal au nom de quelle logique 23 des 25 États membres devraient continuer à accorder aux deux autres un cadeau qui leur coûte, rien qu'au niveau du système éducatif, la bagatelle de 26,7 milliards d'Euros chaque année, d'autant plus que cet effort massif laisse la majorité des citoyens européens en situation d'infériorité. Devant un intérêt si évidemment convergent, et qui plus est parfaitement compatible avec les exigences de la justice sociale, la sagesse devrait donc amener les États à s'entendre pour une mise en place progressive et coordonnée du scénario 3.

7.2 Stratégie de court terme (...)

À court terme, cependant, il est exclu de proposer le scénario 3; qui plus est, la simple annonce publique qu'un tel scénario devrait être sérieusement envisagé à horizon de vingt ou vingt-cinq ans serait ridiculisé par de larges segments de l'opinion, tant est grande l'emprise de la croyance qu'il n'existe aucune alternative à l'hégémonie de l'anglais. Tout le monde a oublié que de nombreux États appuyaient, à l'époque de la SDN (1), l'adoption de l'espéranto comme langue internationale ou que les assemblées plénières de l'UNESCO ont adopté, en 1954 et en 1985, des résolutions favorables à l'espéranto.

(1) Le dossier avait à l'époque (septembre 1922) été bloqué par la France. Léon Béard, alors Ministre de l'éducation nationale, avait même fait « interdire dans toutes les écoles françaises l'enseignement et la propagande pour l'espéranto, comme vecteur dangereux d'internationalisme et comme concurrent au rôle de la langue française dans le monde » (Ministero della Pubblica Istruzione [Italie], 1995).

Si le scénario 3 est inapplicable à court terme, il serait dangereux de se rabattre sur le scénario 1, en raison de la difficulté de plus en plus grande qu'il y aurait à faire machine arrière [...]

Il n'est pas possible ici de définir l'ensemble des mesures qui pourraient être prises [...]

[...] On peut cependant faire l'hypothèse que ces mesures devraient notamment impliquer:

[...] l'interdiction de toute dérive dans la politique du personnel des institutions européennes, en particulier des offres d'emplois exigeant l'anglais comme langue maternelle [...]

[...] la diffusion d'information et la sensibilisation du public et des médias au problème de la justice linguistique [...]

[...] une fermeté absolue des États en matière de préséance de leur droit à prendre des dispositions concernant la langue de l'étiquetage des produits [...]

7.3 Conclusion générale

Le constat final peut sembler amer. La politique que recommandait le Rapport de la Commission du débat national sur l'avenir de l'École est assurément la plus simple; on a toutefois pu voir, au fil de la présente étude, que d'un point de vue de politique publique, c'est peut-être la plus mauvaise des solutions. Ce n'est pas, et de très loin, le meilleur marché; c'est par ailleurs la plus inéquitable; et elle condamne le français, et avec lui toutes les langues d'Europe sauf l'anglais, à la provincialisation. Certains parleraient même d'inféodation, avec toutes les conséquences géopolitiques et culturelles incalculables que cela comporte.

(...)